

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA VÝTVARNÉ VÝCHOVY A KULTURY

**HODNOCENÍ VE VÝTVARNÉ VÝCHOVĚ
JAKO POZITIVNÍ MOTIVACE**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Tereza Štenglová

Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Vedoucí práce: PhDr. Věra Uhl Skřivanová Ph.D.

Plzeň 2020

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 31. července 2020

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování:

Velice děkuji PhDr. Věře Uhl Skřivanové, Ph.D., vedoucí mé diplomové práce, za pomoc, vstřícnost, věcné připomínky a čas, který mi věnovala. Mé poděkování patří i blízkým přátelům a hlavně mé rodině za pomoc a podporu během studia.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINÁL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

OBSAH

OBSAH	1
ÚVOD	2
1 TEORETICKÁ ČÁST	3
1.1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	3
1.2 HODNOCENÍ	3
1.2.1 Klasifikace – forma kvantitativního hodnocení	4
1.2.2 Slovní hodnocení	6
1.2.3 Spojení klasifikace a slovního hodnocení	7
1.2.4 Hodnocení kvality expresivních tvořivých úloh ve výuce výtvarné výchovy	9
1.2.5 Hodnocení žákovských prací ve výtvarné výchově	10
1.2.6 Co by hodnocení ve výtvarné výchově obsahovat nemělo	13
1.2.7 Kritéria hodnocení	13
1.3 DŮLEŽITOST MOTIVACE VE VÝTVARNÉ VÝCHOVĚ	15
1.4 INTERPRETACE DĚTSKÝCH VÝTVARNÝCH PROJEVŮ	16
1.5 DĚTSKÉ KRESBY V PSYCHOLOGII A KRESBA JAKO NÁSTROJ POZNÁNÍ DÍTĚTE	22
2 EMPIRICKÁ ČÁST	27
2.1 CÍL VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	27
2.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	28
2.3 VÝUKA V DOBĚ KORONAVIROVÉ KRIZE	28
2.3.1 Instrukce ministerstva	28
2.3.2 Informační a výukové zdroje	29
2.3.3 Příklady on-line výukových materiálů vybraných škol	30
2.3.4 Příklady vlastní on-line výuky	37
2.4 VÝZKUMNÁ SONDA ON-LINE VÝUKY	38
2.4.1 On-line výuka a hodnocení Učitelky A	38
2.4.2 On-line výuka a hodnocení učitelky B	42
ZÁVĚR	48
RESUMÉ	50
SEZNAM LITERATURY	51
SEZNAM INTERNETOVÝCH ČLÁNKŮ	52
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ	54
PŘÍLOHY PŘÍLOHA Č. 1 – PRACOVNÍ LIST, KTERÝ PEDAGOGOVÉ ZE ZUŠ MOHELNICE VYTVOŘILI PRO VÝUKU VÝTVARNÉ VÝCHOVY V DOBĚ KORONAVIRU	I

Úvod

Diplomovou práci na toto téma jsem si vybrala záměrně. Díky tomu, že jsem v pedagogické praxi již několik let, tak jsem měla možnost si povšimnout, že důležitost tohoto předmětu na 1. stupni ZŠ u pedagogů upadá. Mnoho z nich poukazuje na to, že jde pouze o doplňkový předmět a hodnocení není tak podstatné. Značná část pedagogů si stanoví kritéria pro hodnocení a hodnotí tak každého žáka, aniž by si uvědomili, že každý žáka je jedinečný a potřebuje individuální přístup. Naopak kladou důraz na dokonalost práce a splnění zadání. Neumožňují tak žákovi projevit svůj talent a ubíjejí tak jeho fantazii a výtvarný projev. Proto se chci ve své práci zabírat právě problematikou hodnocení v současné výtvarné výchově s oporou o problematiku hodnocení v pedagogice a psychologii.

Má diplomová práce však musela být pozměněna, neboť nastal problém s epidemií nového koronaviru. Proto jsem si musela stanovit nové cíle výzkumného šetření a popsat charakter výuky výtvarné výchovy právě v krizové době. Zaměřím se a vyhledám konkrétní příklady na internetu, shrnu nové možnosti výuky a zkonstruuji doporučení pro on-line výuku a hodnocení ve výtvarné výchově. Nakonec popíši online výuku konkrétních pedagogů a jejich přístupy k dané problematice.

1 TEORETICKÁ ČÁST

V teoretické části mé diplomové práce jsou vytyčeny základní pojmy, které vymezí prostor, v kterém se budu ve své práci pohybovat. Projdu základní charakteristiky pojmů, jejich hlubší i širší pojetí, názory významných autorů, i směry kam se daná problematika ubírá nebo kam by se ubírat neměla. Dotknu se také oblasti psychologie, která úzce s výtvarným projevem žáků a také s následným hodnocením souvisí. Chci zde nastínit široké spektrum vlivů, které celý proces výtvarného projevu žáka obsahuje. Chtěla bych poukázat na to, že výtvarná výchova a následné hodnocení je nedílnou součástí vyučovacích procesů a celkového vývoje dítěte.

1.1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Základní pojmy jsou zde rozděleny do kapitol i podkapitol pro co největší vypověditelnost. Nejdříve se jedná o oblast hodnocení jako takové a o důležitosti motivace. Následuje interpretace dětských projevů a nakonec je nastíněna možnost využití dětské kresby v psychologii. Hodnocení je nedílnou součástí tohoto procesu, proto s tímto tématem i začínám.

1.2 HODNOCENÍ

Hodnocení je součástí vyučovacího procesu, a to nejen z hlediska pedagogiky a psychologie. *Pojem hodnocení chápeme jako zaujímání a vyjadřování kladného nebo záporného stanoviska k různým činnostem a výkonům žáků ve vyučování.* (Skalková, 2007, s. 176). Je dokázáno, že samotné hodnocení velmi ovlivňuje žáka a jeho proces učení. Nejen, že hodnocení má důležitou motivační hodnotu, ale i sociální, tj. vztah mezi učitelem a žákem a mezi žákem a žákem navzájem, kdy daný jedinec je začleněn do soustavy sociálních vztahů a reaguje na vykonávané činnosti. *Učitele hodnocení informuje o účinnosti zvolených postupů a metod při realizaci kurikulárních dokumentů. Pro rodiče je hodnocení důležitou informací o výsledcích učení i chování žáka.* (Skalková, 2007, s. 210). Učitel rozebírá a zkoumá svoji práci a zkvalitňuje ji. Dobrá spolupráce mezi učitelem a rodičem tkví ve vzájemné důvěře a informovanosti.

Výsledky a informace o úspěšně probíhající výuce nám poskytuje právě školní hodnocení. Jde o zpětnou vazbu, která nám sděluje, zda práce ve škole dosahuje námi daných cílů.

Příznačnost hodnocení žáků ve vyučování je dána tím, co na sledované činnosti právě hodnotíme a kdy provádíme hodnocení. *Formy hodnocení jsou způsoby, jakými učitel vyjadřuje výsledky hodnocení. Učitel může vyjadřovat výsledky hodnocení nejrůznějšími způsoby – od jednoduchého souhlasného pokývnutí hlavou, nebo mrknutí okem, přes jednoduché slovní sdělení („Ano.“ „Správně.“ „Chyba.“ „Oprav se.“) či několikavětné vyjádření, udělením známky či stanovení sumy získaných bodů, až po složité obsahové analýzy výkonu spojené s formulováním závěrečného hodnocení.* (Kolář a Šikulová, 2005, s. 76).

Klasické pedagogické hodnocení v našich školách se vyjadřuje ve formě:

- klasifikace – forma kvantitativního hodnocení
- slovní hodnocení
- spojení klasifikace a slovního hodnocení

1.2.1 KLASIFIKACE – FORMA KVANTITATIVNÍHO HODNOCENÍ

Forma kvantitativního hodnocení je v naší škole převažujícím formálním vyjádřením hodnocení. Proto můžeme říci, že známka je statické, konečné označení, neukazuje perspektivistu, zatímco učení a vyučování jsou procesy dynamické. Klasifikujeme nejen vědomosti a dovednosti žáka, ale také do hodnocení zahrnujeme i chování žáka, vyjadřovací schopnosti, jeho zájmy, pracovní a mravní návyky, jaký je vztah k učení, k předmětu atd. Do známky se může přenášet i osobnostní vztah učitele k žákovi.

Klasifikace – v jednotlivých vyučovacích předmětech je prospěch žáka klasifikován těmito stupni:

Zaměření na výtvarnou výchovu:

1 výborný

Žák je v aktivitách a činnostech velmi aktivní. Pracuje samostatně a tvořivě, plně využívá osobnostních předpokladů a rozvíjí je v projevech kolektivních i individuálních. Jeho projev je originální, estetický a procítěný. Svoje osvojené dovednosti, vědomosti a návyky uplatňuje tvořivě v daných úkolech. Má markantní zájem v oblastech estetiky a umění. Zdárně rozvíjí svůj estetický vkus.

2 chvalitebný

Žák je v činnostech tvořivý, aktivní a převážně samostatný. Opět využívá své osobnostní předpoklady k rozvíjení kolektivních a individuálních projevů. Estetický projev je působivý a má jen menší nedostatky z hlediska požadavků osnov. Žák rovněž má estetický vkus a aplikuje osvojené dovednosti, návyky a vědomosti v nových úkolech.

3 dobrý

Žák je méně aktivní, samostatný, tvořivý a pohotový v daných činnostech. Nevyužívá dostatečně své schopnosti v kolektivním a individuálním projevu. Jeho projev je méně efektivní, dopouští se v něm chyb. Jeho dovednosti a vědomosti nejsou dostačující a většinou potřebuje pomoc učitele. Nemá aktivní zájem o umění a estetiku.

4 dostatečný

Žák je v činnostech málo tvořivý a aktivní. Málo uspokojivé jsou i jeho schopnosti a jeho projev. Úkoly řeší s častými chybami. Své dovednosti a minimální vědomosti aplikuje jen s velkou pomocí učitele. Projevuje velmi malý zájem o činnosti a nerozvíjí svůj estetický vkus.

5 nedostatečný

V činnostech je žák převážně pasivní. Rozvoj je v jeho schopnostech neuspokojivý. V projevech nemá estetickou hodnotu a je převážně chybný. Nejeví zájem o činnosti a nevyvíjí ani úsilí o rozvoj. Nemá zájem osvojit si dovednosti, vědomosti a dále je aplikovat (Kolář a Šikulová, 2005, s. 102).

Klasifikace, takzvané hodnocení stupněm určité klasifikační stupnice ve výtvarné výchově, je jen jednou z eventuálních forem hodnocení. Nemusíme ji používat vždy a za každou cenu. Některé aktivity a činnosti ve výtvarné výchově pokládáme za vhodné neklasifikovat. Jde především o výsledky experimentování, práce výrazně studijního charakteru, seznamování se s výtvarnými materiály, prostředky a technikami formou hry, činnosti, které jsou hlavně prostředkem získávání výtvarných zkušeností a jejichž výsledek závisí takřka na náhodě. Proto můžeme říci, že každá žákovská práce by měla být hodnocena, co se týče úspěšnosti nebo shrnutí zkušeností, ale není nutno každou práci klasifikovat.

Klasifikaci rozdělujeme na průběžnou a souhrnnou. Do průběžné klasifikace zahrnujeme známky z jednotlivých prací, které jsme se rozhodli klasifikovat a souhrnnou klasifikaci děláme na konci každého pololetí. Klasifikační stupně, které jsme si již uvedli, jsou spíše řazeny do souhrnné klasifikace.

Zda provádíme vlastní klasifikaci žákovských prací učitelem, tak je důležité ji provádět až po skončení vyučování a to v klidu a po zhlédnutí výsledků práce celé třídy. Doporučuje se seřadit práce do skupin podle úrovně splnění úkolu od nejlepšího k nejhorším a ohodnotit tyto skupiny stejnou známkou. Znamku bychom měli psát na zadní stranu žákovy práce, stejně tak i podpis žáka, aby nenarušil vzhled práce. Všechny práci by měl učitel později vystavit ve třídě či na chodbě.

1.2.2 SLOVNÍ HODNOCENÍ

Slovní hodnocení považují především za motivační a výchovný prostředek, který nám napomáhá rozvíjet osobnost dítěte prostřednictvím moderního pojetí cílů vzdělávání. Slovní hodnocení používáme u žáků hlavně pro probuzení aktivity a podporu rozvoje. Neměli bychom považovat slovní hodnocení za náhražku klasifikace či pouze za rozepsaný slovní význam samostatných klasifikačních stupňů. Z toho vyplývá, že jeden z požadavků slovního hodnocení musí být v souladu s obecnými podmínkami podporující učení i s podmínkami rozvoje dítěte.

Slovní hodnocení musí podporovat rozkvět vlastních postojů, názorů a kompetencí dítěte. Když bychom to shrnuli, tak slovní hodnocení musí přímo obsahovat ocenění dítěte, jeho uznání. Naopak nesmí pro žáka znamenat žádnou podobu ohrožení – diskriminace, posměch, trest či segregaci. Slovní hodnocení musí být projevem naprostého porozumění dítěte. Podporuje rozsáhlou spolupráci mezi dětmi navzájem, v pracovních skupinkách i ve dvojicích. Díky tomu by žák měl pocítovat spolupráci učitele jako spolupráci na kolektivním úkolu. Slovní hodnocení musí rozvíjet seberealizaci žáka tím, že bude brát na vědomí, uznávat a akceptovat i činnosti, vybočující od výchovného plánu a programu školy nebo učitele.

Rozdělení:

1. Slovní hodnocení, formulované běžnou poznámkou během činnosti,
2. Slovní hodnocení dovršené žákovy práce, činnosti či úkolu například výkresu,

3. Ústní či písemná informace, podávaná rodičům,
4. Výroční či pololetní slovní hodnocení, zapsané formou vysvědčení buď jako dopis rodičům, dopis žákům nebo jako neosobní popis žakovy práce, jeho schopností a možností a cest k jejich rozvoji,
5. Diagnostické hodnocení pro důvěrný materiál sloužící učitelům;

Z toho vyplývá, že slovní hodnocení se musí prolínat celým procesem školní práce. Každý úkol v dané činnosti musí být, co nejdříve krátce zhodnocen. Proto musíme hodnotit skutečné, dosažené úspěchy dítěte – jeho cestu, kterou ušlo od startovní čáry, tak může být i méně nadaný žák úspěšný.

1.2.3 SPOJENÍ KLASIFIKACE A SLOVNÍHO HODNOCENÍ

Spojení klasifikace a slovního hodnocení znamená, že práce žáků můžeme hodnotit známkou, ale můžeme hodnotit i slovně např. pomocí způsobu kolektivních výtvarných prací žáků.

Při hodnocení kolektivních, skupinových prací i kolektivu celé třídy bychom měli klasifikaci provést přímo v dané hodině za přítomnosti dětí. Ze zkušeností můžeme říci, že klasifikujeme všechny žáky dané skupiny či pracovního kolektivu stejnou známkou, protože nemůžeme přesně určit, kdo jakým dílem přispěl na kvalitě výsledku společné práce.

Jindy můžeme vybrat práce typické a na nich provést dané hodnocení, kterého se žáci aktivně zúčastňují. Učitel neztrácí svoji vedoucí úlohu, naopak pomáhá při prvních hodnotících pokusech žáků, kde pomáhá návodnými otázkami. Zde si učitel může zvolit, zda bude hodnotit známkou, slovním hodnocením či spojením klasifikace a slovního hodnocení.

Další možností, jak hodnotit dané práce může být metodou tzv. hada. Kdy žáci procházejí třídou, kde jsou vystaveny práce žáků na lavicích či nižších skřínkách a žáci sami určí a vyberou si ty práce, které se jim zdají nejzdařilejší. Učitel nezapomíná vést žáky ke zdůvodnění otázkou „proč“.

Jinou možností hodnocení může být to, že žáci přiřazují pracím vystavených na tabuli či nástěnkách, čísla číselné řady podle kvality.

Hodnotící způsoby, jichž učitel používá, jsou závislé na věku dětí a na jejich zkušenostech s hodnocením. Způsoby hodnocení bychom měli obměňovat, aby nevznikl stereotyp a nedocházelo pouze k exaktnímu hodnocení. Měli bychom podpořit zájem žáků o tuto fázi vyučovacího procesu.

Neměli bychom zapomínat na to, že když jsou nějaké práce v daném čase nedokončené, že to hned znamená, že žák úkol nesplnil. I nedokončené práce lze hodnotit tak, že zjistíme, jak žák daný úkol pochopil a jak k řešení úkolu přistupoval. Příčinou nedokončené práce může být výběr takového řešení, které je například obtížnější z hlediska času, ale je přínosem tvořivosti žáka. Zda má žák sám potřebu práci dodělat, tak je vhodnější žákovi umožnit pracovat v „nastaveném“ čase než mu práci dávat domů – poškození práce při přenášení, vymizení zájmu atd.

System v České republice je nastaven tak, že je žák většinou hodnocen známkou, vyžaduje se, aby klasifikace byla spravedlivá, objektivní a pro žáky srozumitelná. Hodnocení podléhá klasifikačním stupnicím v souladu se školským zákonem, pokyny a vyhláškami MŠMT. Slovní hodnocení se dá současně použít i s klasifikací. Pouze slovně hodnoceni, mohou být žáci škol pomocných, žáci prvního stupně nebo ti žáci, kterým bylo povoleno používání slovního hodnocení. V posledních letech se od klasifikací pomocí známky opouští v nižších ročnících základních škol nebo v předmětech jako je právě výtvarná výchova, hudební či tělesná výchova. Jak klasifikace tak i slovní hodnocení má své omezení i klady.

Rozhodování, zda klasifikovat známkami, hodnotit slovně nebo obojí spojovat, není tedy pouhé administrativní opatření či vnější nesystémový projev. Záleží především na celkové koncepci vyučovacího procesu. (Skalková, 2007, s. 215)

Hodnocení v každé formě by mělo respektovat nejen specifické znaky individuální, věkové zvláštnosti žáků, ale i způsob výtvarného vyjadřování. Aby bylo hodnocení žáků objektivní, tak by učitel měl zajistit všem žákům stejné podmínky k práci – např. společný výtvarný materiál. Učitel by si měl také dávat pozor, aby nepreferoval svůj způsob zobrazování výtvarné skutečnosti a nedával mu přednost. Práce, které se nezdařily, či se zdařily jen z části, by měl učitel vyzdvihnout optimisticky a dát možnost zlepšení výsledku příště. Kladné hodnocení vyvolává

i kladné citové reakce, tyto reakce vzbuzují pocit sebedůvěry a podněcují k lepším činnostem. Naopak negativní hodnocení uvolňuje vedlejší nekontrolovatelné projevy, jako je vzdor, méněcennost či pocit křivdy. Z těchto několika forem hodnocení se přikláním k propojení klasifikace a slovního hodnocení. Z důvodu, že každý žák potřebuje individuální přístup. Proto se občas více hodí hodnotit známkou než hodnotit žáka pouze slovně a naopak.

1.2.4 HODNOCENÍ KVALITY EXPRESIVNÍCH TVOŘIVÝCH ÚLOH VE VÝUCE VÝTVARNÉ VÝCHOVY

Jak bylo řečeno již v úvodu mé diplomové práce, je vidět, že kvalita vzdělávání se liší zpravidla u oborů matematiky, českého jazyka, přírodních věd či jazykového vzdělávání, protože u nás ve vyšší míře dominují, oproti výchovným disciplínám jako je výchova hudební, literární, tělesná, výtvarná či dramatická. Je mnoho důvodů, proč kvalita výuky ve výchovných oborech klesá. Jako hlavní příčina je obtížná měřitelnost jejich výsledků. Je možné vytvořit testy, které ověřují znalosti z výtvarné výchovy a kultury, ale nevyjadřují přesně to, o co tato výchova usiluje.

Expresivní obory, jak název napovídá, jsou založeny na expresi – obrazném tvořivém vyjadřování a zprostředkování obsahu.¹ (Boughton 2004, s. 586.)

Můžeme říci, že slovní hodnocení plní důležitou funkci v dnešní soudobé výtvarné výchově a to nejen na 1. stupni ZŠ. Již dříve se k známce z výtvarné výchovy vždy přidávalo i krátké slovní hodnocení, protože výtvarné vyjádření bylo záležitostí individuální. Výtvarný projev bylo zapotřebí prodiskutovat s žákem po stránce formální i obsahové a to nejlépe formou vzájemného dialogu. Náplň slovního hodnocení výtvarné činnosti žáka na 1. stupni ZŠ je dán především specifickými zvláštnostmi a povahou výtvarného tvoření ve věku od šesti do deseti let.

V tomto období klademe důraz podobně jako ve věku předškolním na psychologii výtvarného vyjadřování, ale zároveň jsou žáci vedeni k pozvolnému dovednostnímu a rozumovému seznamování se základními výtvarnými prostředky tvorby. Také výtvarné myšlení je rozvíjeno v přirozených výtvarných činnostech, díky schopnosti uvědoměle

¹ Poznámka – článek I. - https://karolinum.cz/data/clanek/5048/OS_3_2012_final.77-97.pdf

pracovat a experimentovat s výtvarnými materiály nebo řešit neobvyklé seskupení pozoruhodných výtvarných motivů.

Obsah a forma výsledného hodnocení výtvarné práce žáka – dílčí modely dle jednotlivých úhlů celkového pohledu na výtvarnou práci žáka:

1. *Schopnost uchopit náměty a nalézat vlastní témata ve výtvarné práci.*
2. *Způsob kompozičního a technického zvládnutí práce v průběhu roku.*
3. *Schopnost vyjádřit se k vlastní práci přiměřeně věku (Stará, 2006, s. 67).*

²*Výtvarná výchova tedy byla vybrána jako typický reprezentant trendu estetické výchovy k variabilitě učitelských stylů, resp. Pojetí, a k expresivnímu tvořivému přístupu ve vzdělávání.*

Proto můžeme říci, že výtvarný projev je nedílnou součástí vyučujícího procesu a nesmíme ho opomíjet.

1.2.5 HODNOCENÍ ŽÁKOVSKÝCH PRACÍ VE VÝTVARNÉ VÝCHOVĚ

Myslím si, že jedna z nejdůležitějších fází výchovně vzdělávacího procesu je hodnocení práce žáků. Ke zlepšení jejich výkonů napomáhá pozitivní působení na aktivaci žáka. Již dávno bylo dokázáno, že hodnocení ovlivňuje výrazně, a to velmi, učení žáků. Aby hodnocení bylo účinné, tak musí být objektivní a musí vycházet z rozboru práce žáka. Hodnocení přímo ve výtvarné výchově má několik forem:

1. Žákovo vlastní sebehodnocení,
2. Hodnocení třídním kolektivem,
3. Učitelovo hodnocení,
4. Samotná klasifikace;

Hodnocení je samotný výsledek, proto můžeme říci, že mezi hodnocení může patřit i úsměv, souhlasné pokynutí hlavou, vystavením práci či pochvalou.

Klasifikace – hodnotíme stupněm určité klasifikační stupnice, nemusíme ji vždy používat, některé činnosti ve výtvarné výchově nejsou vhodné klasifikovat. Mezi takové činnosti

² Článek II. <https://pages.pedf.cuni.cz/vytvarnavychova/files/2016/02/VV-c3r2012.pdf>

patří například experimentování, seznamování se s technikami a formou her či s materiály a prostředky, které jsou pro žáka nové nebo především v získávání nových výtvarných zkušeností.

Dalším opěrným bodem pro učitele je posouzení míry splnění zadané práce, které stanovil v konkrétní vyučovací hodině. Tyto úkoly by měl učitel sdělit žákům před začátkem jejich práce a v závěru by je měl znovu připomenout. Díky tomu dokáží žáci stanovit to, co je pro ně v hodnocení podstatné a co nikoli. | Podle toho také výsledky práce hodnotí.

Vlastní klasifikace – vlastní klasifikace je doporučovaná v klidu po skončení vyučování a po shlédnutí výsledů celé třídy. Můžeme roztřídit práce do skupin podle úrovní, jak žáci splnili daný úkol. Znamku dává učitel většinou na zadní stranu práce, aby nekazily vzhled práce. Nakonec učitel s žáky práce vystaví ve třídě či na chodbách školy.

Hodnocení kolektivních, skupinových prací i kolektivu – hodnocení celé třídy je většinou běžné provádět na konci vyučovací hodiny za přítomnosti žáků. Nejvíce se osvědčuje hodnotit – klasifikovat všechny žáky skupiny či pracovního kolektivu stejnou známkou. Zde se může objevit, že většina skupin zadaný úkol splní a dokonce je zde vidět, které ty skupiny daný úkol dokonce i předčí.

Při hodnocení a zvláště s klasifikací ve výtvarné výchově, bychom se měli držet těchto pravidel:

1. Stanovit to, co se má hodnotit,
2. Volit správnou formu hodnocení,
3. Zajistit co největší objektivnost hodnocení,
4. Při klasifikaci – sledovat způsob, jak budou sledované hodnoty měřeny;

Problémy spojeny s klasifikací ve výtvarné výchově jsou předmětem častých diskusí a i přesto nejsou ve školní praxi dostatečným způsobem řešeny. Za nejčastější příčiny estetickovýchovného předmětu považujeme tyto:

1. **Neexistují žádné tabulky ani daná přesná kritéria, o které by se mohl učitel opřít**

Proto rozhodující slovo stále zůstává na učiteli.

2. Nepochopení důležitosti estetické výchovy pro rozvoj osobnosti žáka

Rodiče i někteří učitelé nekladou příliš velký význam na tento předmět, nechtějí se zbytečně a příliš tímto předmětem či jinými výchovami zabývat. Když už se pozornost na tento předmět ubírá, tak většinou pouze když kazí průměr na vysvědčení. V tomto okamžiku se učitelé výtvarné výchovy stávají předmětem nátlaku jak ze strany třídních učitelů, tak ze strany rodičů.

3. Nedostatečná připravenost pedagogů na estetickovýchovné předměty

Většina uchazečů o studium učitelství, zvláště potom učitelství na 1. stupni základních škol, nemají stejně dobré předpoklady pro výtvarnou, hudební, literární, tělesnou či pracovní výchovu. Během studia projdou všemi odbornými předměty, ale pouze jedna z výchov je dále po absolvování společného základu prohlubována. Většina učitelů po absolvování studia učí všechny předměty i ty, ke kterým nemají pozitivní vztah, a pro něž postrádají ony základní schopnosti, nutné pro úspěšné zvládnutí pedagogické práce.

Jednou z těchto speciálních schopností ve výtvarné výchově je právě estetické cítění. Můžeme je do jisté míry vypěstovat, ale není to pouze krátkodobý proces a pětileté studium na to nestačí. Učitel by měl rozvíjet své schopnosti a vytvářet příležitosti pro svůj odborný růst.

4. Nedůvěra a nejistota ve vlastní úsudek

Nejistota a nedůvěra ve vlastní úsudek vede některé učitele k tomu, aby hodnotili práce svých žáků prvním, druhým někdy i třetím stupněm klasifikační stupnice, ale nedokáží své hodnocení žákům zdůvodnit. Toto hodnocení a klasifikace však nesplňují svůj daný úkol ve výtvarné výchově, kde by se, sami žáci měli na hodnocení aktivně podílet, nebo by se měli učit zaujímat hodnotící postoje ke všem a to k sobě, ke svým spolužákům a ke všem jevům objektivní skutečnosti.

5. Nadměrná sebedůvěra a přecenění vlastního výtvarného cítění

Přecenění vlastního výtvarného cítění či nadměrná sebedůvěra bez opravdového rozboru výsledků práce žáků může vést k opačným extrémům. Největší příčinou strachu žáků může být velmi přísná klasifikace učitele to jen proto, že práce žáků nejsou například v souladu s výtvarným názorem učitele. Nemůžeme tedy tvrdit, že jediným kritériem pro

klasifikaci a hodnocení výsledku práce žáků ve výtvarné výchově, je výtvarné cítění učitele, ať má jakoukoli vysokou úroveň výtvarného cítění.

6. Únava učitelů

Únava učitele nebo jeho nezáměr či nepochopení na právě dokončenou žákovskou práci, vedou k tomu, že dají na základě spěšného pohledu a z něho nabytého dojmu známku, která však nemusí být shodná se skutečností kvality právě dané žákovské práce. Například: – Učitel hodnotí kultivaci linie, ačkoli úkolem byla výrazná barevnost – tato praxe je žáky pocíťována jako nespravedlivá. Žáci hodnotí nejen svoji práci, ale i práce ostatních, proto je samozřejmé, že si žáci navzájem sledují učitelovu klasifikaci a rozpory v ní. Díky této negativní zkušenosti mohou nastat další problémy a obtíže ve výchovně vzdělávacím procesu.

Můžeme říci, že výtvarní pedagogové jsou zastánci názorů, že bychom výchovy – výtvarné, tělesné, hudební, literární či pracovní neměli klasifikovat nebo, že by se měla vytvořit zvláštní klasifikační stupnice, která by vylučovala žákův neúspěch. Bylo by to opatření, které by odstranilo strach a podpořilo tvořivý přístup žáka k řešení zadaných úkolů. Je dobré uvážit vztah mezi hodnocením a klasifikací školních výtvarných prací.

1.2.6 CO BY HODNOCENÍ VE VÝTVARNÉ VÝCHOVĚ OBSAHOVAT NEMĚLO

Učitel výtvarné výchovy by si u hodnocení práce žáka měl dávat pozor na to, aby neoceňoval pouhé kopírování nějaké předlohy. Neměl by hodnotit pouze estetickou stránku a úroveň práce, ale spíše proces. Je důležité zhodnotit celkové úsilí a energii žáka, která byla do práce vložena a ne pouhé výtvarné dílo. Neměl by žáka odsuzovat či trestat za spontánnost a výrazovost s výtvarnými prostředky nebo kritizovat nečitelnost či jednoduchost práce žáka. Neměl by vyzdvihovat a preferovat práci, která je estetická a přeceňovat stránky dětské výtvarné práce.

1.2.7 KRITÉRIA HODNOCENÍ

Kritérium je název pro vlastnost, která se vyskytuje u více rozmanitých objektů, ale případ od případu nabývá různé míry hodnoty. To znamená, že onu určitou vlastnost objekt buď má, nebo nemá, nebo ji má pouze v nějaké míře – a podle toho je hodnocen. (Slavík 1999, s. 41).

Pedagog by měl umět vytvořit taková kritéria, aby mohla sloužit jak učitelům, rodičům tak i žákům. Poté se mohou stát podkladem hodnotících zpráv.

Kritéria ve výtvarné výchově:

1. originalita,
2. komplexně myslet,
3. komplexně řešit problémy,
4. účinně se dorozumívat atd.;

Přikláním se k tomu, že hlavním kritériem ve výtvarném projevu je originalita, tou nazýváme schopnost žáka ztvárňovat výtvarné projevy jiné od klasického průměru. Můžeme je rozlišovat buď vzhledem k vlastnímu vývoji, nebo k nějaké tvůrčí skupině. Projev originality je buď v obsahu práce – humornost nebo v použití neobvyklých výrazových prostředků.

- a) Originální projev. Výtvarná práce je neobvyklá, udivující, nečekaná, umí vytvořit emoci,
- b) Neoriginální projev. Práce je všední, běžná, působí obyčejně;

Další obecná kritéria jsou komplexní myšlení a řešení problémů. *Proces komplexního myšlení zahrnuje tyto činnosti:*

myslet v pojmech – klást otázky – třídit, vnímat podstatné rozdíly a podrobnosti – hledat souvislosti – předvídat výsledky – analyzovat – syntetizovat – vyvozovat závěry – tvořit logické hypotézy a hodnotit (Slavík 1999, s. 114).

Účinně se dorozumívat je další kritérium ve výtvarné výchově. Žák je schopen přijímat sdělení za různých podmínek a různými způsoby.

Je vhodné dodržovat tematizaci kritérií. V praxi by se měli vymezit jednotlivé hodnotové úrovně, tak aby vyjadřovaly povzbudivý a optimistický pohled na žákovy možnosti. Učitel by měl dokázat vytvořit klíčová slova právě pro vymezení úrovně žákovy kompetence:

Potřebný – orientuje se na sebe – je si vědom.

Začínající – začíná, napodobuje, rozumí.

Nadějný – odhaduje, předvádí, zkoumá.

Samostatný – experimentuje.

Zběhlý – vytrvá, má sebedůvěru.

Výtečný – inovuje, vytváří, dává podmínky.

Pokud pro hodnocení ve výtvarné výchově si vytvoříme více kritérií, tak si musíme uvědomit důležitost pořadí a stanovit daným kritériím jejich váhu.

1.3 DŮLEŽITOST MOTIVACE VE VÝTVARNÉ VÝCHOVĚ

Motivace ve výtvarné výchově je základním zákonem učení. Lze ji považovat za rozhýbání celé osobnosti žáka. Často právě motivace určuje průběh vyučování a celkovou atmosféru třídy. Když je motivace pozitivní, tak se vyučování velmi dobře rozvíjí. Když je naopak motivace negativní, velmi podstatně se průběh poznávacích procesů a styl vyučování mění a může dojít k neschopnosti žáka zvládnout učivo. Dle mého názoru je motivace alfou a omegou celého průběhu tvoření výtvarné práce žáka.

Motivaci můžeme dělit na primární nebo sekundární. Motivace primární vychází z přirozených potřeb žáka jako např. z potřeby biologické, duchovní zvědavosti, zájmu o něco nového atd. A motivace sekundární aktivizuje žáka, aby něčeho dosáhl – pochvala učitele, odměna, dobrá známka či naopak, aby se něčemu vyvaroval, jako jsou různé zákazy, tresty či kladení různých podmínek. Právě tyto motivace (primární a sekundární) mají podíl na úspěchu a neúspěchu při probuzení aktivity žáka.

Sekundární motivace může být ještě jak negativní, tak i pozitivní. Pozitivní motivace rozvíjí energii k větší aktivitě, žák má zájem především ke kladnému vztahu k učiteli, vůle úspěšně splnit a hlavně úspěšně vyřešit daný problém či pěstovat zdravou ctižádost. Negativním motivem může být strach z hodnocení a celkový strach z učitele či strach ze špatného výsledku své práce, také může jít o nezdravou ctižádost či závist.

Cílem motivace při výtvarné výchově je především získání zájmu o budoucí činnost. Tento zájem záleží na poměru osobnosti k věcem, na vnitřních podmínkách citových, na vrozených schopnostech, na přiměřenosti úkolu a naléhavých potřebách. (Hazuková 1986, s. 37)

Pozitivní a negativní motivace

Motivaci můžeme rozdělit podle toho, jak na žáka působí. Hovoříme o motivaci pozitivní nebo o motivaci negativní. V pozitivní motivaci jde o potřebu něco získat např. získat dobrou známku, dopracovat se k cíli, dojít k uznání. Negativní motivací je potřeba něčemu se vyhnout např. uniknout trestům, vyvarovat se neúspěchům. Jako problematiku pozitivní či negativní motivace můžeme říci, že ovlivňuje samotné žáky. Můžeme uvést, že obecně platí: Prožitek úspěchu mírně zvyšuje vdechovou úroveň a prožitek neúspěchu mírně aspiraci snižuje.

1.4 INTERPRETACE DĚTSKÝCH VÝTVARNÝCH PROJEVŮ

Nesmíme opomíjet ani interpretaci dětských výtvarných projevů neboť začátky dětského výtvarného projevu se podobají mluvené řeči. Zřídka si jich povšimneme, ale již u batolete si můžeme povšimnout, že sleduje pohyb svého prstu v prostoru, později budeme překvapeni, že například vytvoří stopu prstem na zamlženém sklu či otisklo špinavou dlaň na čistou plochu. Potěšení a radost ze vzniklé stopy je daleko větší než zájem na konečném výsledku – první význam motorického faktoru v kresbě.

Proto můžeme říci, že na začátku je mnohem důležitější to, že se kreslí, než to, co se kreslí.

Interpretace výtvarných projevů je založena na tom, že něco znamenají, odrážejí osobnost dítěte, nemusí jít tedy pouze o kresbu, malbu či plastiku. Pro interpretaci používáme různé symboly, znaky, signály atd. Například symboly jsou u dětského výtvarného projevu obsahované v geometrických obrazcích. U dětského projevu můžeme také vidět, bod, horizontální a vertikální linii, různé přímky, kruhy, kříže, čtverce nebo spirály.

Jak už zde bylo naznačeno, tak můžeme říci, že kreslení je významná neverbální aktivita. Aktivita, k níž mají lidé genetickou dispozici. Dítě se tak postupně učí, že kreslením může vyjadřovat své poznatky, pocity, názory i fantazii, protože kresba má expresivní funkci. V dětském věku je kresba jedním z prostředků komunikace s ostatními lidmi. Jejímž prostřednictvím, se můžeme na svět dívat dětskýma očima. Většinou samotná kresba vypovídá více o kreslíři než o samotném zobrazovaném objektu.

Samotné kreslení může mít i funkci terapeutickou, ať jde o pouhou eventualitu odreagování nebo o činnost zaměřenou na přijetí přijatelného řešení nějakého problému.

Výtvarný projev a vývoj kresby

Výtvarný projev žáka je závislý na momentálním celkovém vývoji a zrání dítěte. Z tohoto pohledu je, dle mého názoru, nesmírně důležitá velmi dobrá znalost vývoje dětské kresby, která je podmíněna rozvojem mnoha schopností – kognitivních, motoriky a senzomotorické koordinace a exekutivních funkcí.

a) Rozvoj kognitivní schopnosti

Vývoj kresby závisí hlavně na rozvoji kognitivních schopností. Tato schopnost je podmíněna rozvojem kognitivních funkcí. Hlavně rozvojem percepce (chápání částí a celku či splývání pozadí a figur), ale i používáním symbolů a jejich chápání.

Mezi kognitivní schopnosti patří – rozvoj schopností symbolického uvažování, pochopení symbolického významu. Důležitý mezník u dětí je pochopení významu obrázkových symbolů, manipulování se symboly a znaky atd. Rozvoj dětského uvažování pomocí kresby ovlivňuje způsob, jakým dítě situace a objekty zobrazuje. Dítě rozlišuje schémata figurativní a operativní podle závislosti kresby na grafomotorických funkcích a na mentálních procesech.

b) Rozvoj motoriky a senzomotorické koordinace

V dětském věku motorický a kognitivní vývoj je značně propojený. Předpokladem rozvoje kreslířských dovedností je dosažení úrovně senzomotorické koordinace a jemné motoriky. Pro zobrazení základních tvarů a jejich propojení vyžaduje kreslení zvládnutí grafomotorických procesů. Na určité úrovni grafomotoriky jsou závislé i formální znaky kresby. Během předškolního věku se děti naučí přizpůsobovat koordinaci pohybu ruky svému kreslířskému záměru. A na počátku školního věku již dozrávají i schopnosti senzomotorické.

c) Rozvoj exekutivních funkcí

Kresba vyžaduje kontrolu, plánování a řízení pohybů ruky. Zprvu se musí dítě rozhodnout, co chce kreslit a jak to provede. Volba určitého postupu se projeví právě grafickou logikou.

Určitý postup grafické logiky:

1. Dítě se rozhodne, kam kresbu umístí.
2. Odhadne, jak velká by kresba měla být, aby se do ní vešly všechny podstatné podrobnosti.
3. Monitoruje průběh kreslení.
4. Kontroluje, zda výsledek odpovídá jeho představě, zda neodpovídá, tak ho změní.
5. Koncentruje se na svoji činnost a drží v paměti svoji myšlenku, co chce vlastně kreslit.

Grafická produkce se rozvíjí od 3 – 8 let a jde o princip, jímž se řídí prostorové uspořádání a postup kreslení.

Když bychom shrnuli celý vývoj kresby, tak bychom mohli říci, že se tento vývoj podobá vývoji řeči a jazyka. Že jde o prostředek, který dětem ulehčuje vybavení si vzpomínek a ovlivňuje i sociokulturní faktory.

Vývojové etapy dětského výtvarného projevu podle M. Vágnerové

Podle M. Vágnerové *pokud na vývoj kresby nahlížíme z kognitivního hlediska, je zřejmé, že prochází několika fázemi, z nichž ta počáteční ještě symbolický význam nemá.* (Vágnerová, 2012, s. 23).

Tuto autorku jsem si vybrala, protože se mi líbí její vývojové etapy dětského výtvarného projevu. Jsou systematicky a srozumitelně rozčleněné tak, že každý pedagog z nich pochopí, jaká fáze je pro daný věk dítěte podstatná.

- a) **Presymbolická fáze** neboli předkreslířské období začíná od druhého roka života dítěte, kdy začne spontánně čírat, ale můžeme říci, že to ještě není určeno

k zobrazení něčeho. V této době děti pouze experimentují. Pohyb první dětské čáranice vychází z ramenního kloubu, dítě se ohání paží například při kresbě silnou křídou na danou plochu, což je pro ně přitažlivé a uspokojuje je to. Dítě s radostí čárá, ale ještě si neuvědomuje co, baví ho pouze ten pohyb.

³(Matthews, 1999) rozlišoval 3 fáze čmárání:

1. *V prvním stadiu jsou výsledkem čmárání horizontálně a vertikálně směřované čáry a někdy i tečky.*
2. *Ve druhém stadiu se začnou objevovat kruhové linie a smyčky.*
3. *Ve třetím stadiu jsou výsledkem čmárání i uzavřené tvary, kde můžeme mít rozdílný význam to, co je uvnitř, a to co je vně.*

b) Přejchod na symbolickou úroveň začíná kolem 3. roku života, kdy grafomotorická aktivita slouží například i k zobrazování něčeho. Dítě zjišťuje, že se jeho kresba – čmáranice něčemu podobá. Když si dítě samo uvědomuje, že jeho kresba se podobá něčemu reálnému, tak nám to signalizuje, že se jedná o přechod na symbolickou úroveň. Tento přechod je na grafomotorické úrovni primárně spojen se zvládnutím kruhového útvaru.

c) Fáze symbolická nastává, když se kresba stává symbolem. Předškolní děti mají tendenci ulpívat a neměnit obvyklý postup práce. V tomto období se u dětí objevují hlavonožci a kresba obsahuje již podstatné znaky.

d) Přejchod k vizuálnímu realismu začíná u kresby mladších dětí. Děti kreslí to, co jim připadá důležité. Zde se oddělují percepční poznatky od hodnocení jejich významu. Kresba zachycuje přesnější podobu objektu i jeho prostoru a je lépe zpracovaná. Tato proměna kresby souvisí hlavně s rozvojem myšlení. Jde o rozvoj, kdy je dítě schopno integrovat jednotlivé části přímo do celku.

³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývoj dětské kresby a její diagnostické využití*. Praha: Raabe, [2017]. Dobrá škola. ISBN 978-80-7496-333-9.

- e) **Fáze druhotné schematizace** znamená, že kresba dítěte zobrazuje něco reálného a trvá do 11 let. Dětský projev se začíná pomalu měnit, kresba je většinou zjednodušená a určitým způsobem stylizovaná. Tato změna je zapříčiněna tím, že žáci, kteří dospívají, jsou méně motivovaní, kresba je přestává bavit či jsou děti ke svým výtvorům více kritičtí. Proto v této době nelze kresbu použít pro orientační odhad úrovně rozumových schopností.

Vývojové etapy dětského výtvarného projevu podle J. Uždila:

Vývojové etapy dětského výtvarného projevu podle J. Uždila také nemohu opomenout. Autor poukazuje na to, že vývoj probíhá po etapách a je závislý na mentální vyspělosti dítěte.

Nejprve začínají **tzv. bezobsažné čáranice**, kdy můžeme vidět první kresby mezi dvanáctým a osmnáctým měsícem dítěte. Dítě má již tu schopnost, že udrží v ruce tužku. První kresba – čáranice však postrádá smysl a nemá žádný zřejmý význam.

a) Obsažná čáranice od 1,5 roku do 2 let

Přechod k obsažné čáranici od bezobsažné probíhá pozvolna. Toto období je považované za stadium vlastního kreslení, kdy je dítě schopno dát jméno svému výtvoru. Pohyb je prováděn z ramenního kloubu. *Čáry podle toho vypadají – jejich sklon a prohnutí prozrazují kývavý pohyb, který by se dal zrcadlově doplnit o ovál. Po čase se uplatní i ramenní a zápěstní kloub, čáry se otáčejí v menším oblouku, vznikají hustá „klubka“.* (Uždil 2002, s. 14). Čáranice sice již mají obsah, ale je nezbytné mít k dané kresbě i slovní výklad dítěte, protože dítě není schopnou dlouhé koncentrace a obsah práce se tak může postupně měnit. Mezi 2-3 rokem dítěte dochází k **přechodu ke znakové kresbě**. Tento přechod bývá plynulý. Dítě samo zjišťuje a objevuje např. druhy čar a znaků, které zkouší cíleně kombinovat. Jde hlavně o kresbu oválů a spojování vodorovných a svislých čar.

b) Znaková kresba kolem 3. roku dítěte

Jde o vrchol kresby před nástupem do mateřské školy, Dítě začíná kreslit to, co kolem sebe vidí od stromů, květin, domů, aut a již zkouší i první obrázky lidských

postav neboli **hlavonožců**. První vznik grafických podob u dítěte je založen spíše na pocitových, pohybových a dotekových zkušenostech než na optických vjemech. Zpočátku se v lidské figuře silně uplatňuje hlava – především velké otevřené oči – důkaz života, časem se objevují ústa i nos, nohy vytvářejí současně s hlavou a již vzniká ucelený obraz pohybujícího se člověka. Občas vycházejí z oválu hlavy čáry, které představují nohy i ruce, ke kresbě trupu se dítě dostává až na konec, jde o břicho, které je většinou menší než hlava.

c) Spontánní realismus od 3 let do nástupu do školy

Můžeme říci, že jde o jedno z nejdůležitějších období dítěte. Dítě kreslí podle svého vnímání podle svých představ. Zde ještě není dítě schopno syntézy, proto kreslí veškeré představy vedle sebe. V tomto období dochází k neustálému opakování formálního konceptu. Plocha papíru se dělí na pásma a výtvarné motivy dítě kreslí na dolní hranu papíru. Můžeme se setkávat s postavami, které jsou ztvárněny ve více dějových fázích. Do objektů například domů je vidět, i když je to nelogické – říkáme tomu tzv. rentgenové vidění. Čím je dítě starší a dozrává v předškolním věku, tím jsou jeho kresby reálnější.

d) Vizuální realismus – do 10 – 11 let

Dítě v mladším školním věku kreslí náročnější tvary a svoji kresbu zdokonaluje. V tomto výtvarném projevu je dítě již více uvědomělé. Dítě přemýšlí o kresbě jako takové a to detailněji, vnímá již například tvarování a stínování. Ve figuře se setkáváme s profilem, žáci mají pojem o detailech. Obloha se například již dostává k horizontu. Dítě také více řeší pohlaví svých kreseb a ztvárňuje je tak typem oblečení. Kresba celkově zachycuje již určitou perspektivu.

Zde můžeme říci, že si je žák vědom svého výtvarného projevu, dokáže být již kritický a sám nalézá chyby ve své práci. Svě práce dokáže žák dělat velmi detailně,

v obličejí ztvární vrásky či na oblečení vytvoří záhyby atd. Žáci tvoří své práce buď jako pozorovatelé událostí nebo jako kdyby byli účastníkem té dané události.

Když je dítě ve školním věku, tak má projev již osobitý ráz, postavy mají reálné proporce, je zde vytvořen pohyb daných figur, užívají barvu atd., pokud se ale dále nerozvíjí, tak může nastat krize dětského výtvarného projevu, kdy dětský projev stagnuje.

Sémiotika ve výtvarné výchově

Sémiotika do své práce zařazují pro to, že si myslím, že je ve výtvarné výchově důležitá hlavně z pohledu učitele. Učitel musí rozumět praxi výtvarné výchovy do té míry, aby svoji práci dokázal posuzovat, zkoumat, na ni nahlížet a zlepšovat ji. Mezi pojmy patří znak, symbol a výraz. Zařazujeme je k elementárním jednotkám jazyka výtvarné výchovy. Výtvarné symboly zobrazují např. představivost a fantazii interpreta. Vyjádření fantazijních představ nebo skutečnosti je právě proces tvorby.

Výtvarné prvky: linie, bod, tvary prostorové a plošné, barva, stín a světlo a kvalita povrchu.

Výtvarná kompozice: souvislosti, uspořádání, výstavba, shlukování, řazení, atd.

Výtvarné nástroje: pastelka, tužka, štětec, atd.

Výtvarné materiály: textil, barva, papír, modelovací hmoty, atd.

1.5 DĚTSKÉ KRESBY V PSYCHOLOGII A KRESBA JAKO NÁSTROJ POZNÁNÍ DÍTĚTE

1. Dětská kresba v psychologii

Různé psychické procesy se zrcadlí v dětském výtvarném projevu. Odrážejí se v něm emoční prožívání, typ temperamentu atd. Určité skutečnosti se dají promítnout v tematické kresbě.

Možnosti využití dětského výtvarného projevu:

1. Dětský výtvarný projev poskytuje orientační informace o průběžném vývoji a celkové úrovni dítěte.

2. Díky kresbě můžeme zjistit úroveň vizuální percepce, senzomotorických dovedností či vývoj jemné motoriky.
3. Kresba také může upozorňovat na citové prožívání, k určitému emočnímu ladění nebo i k přímému citovému reagování.
4. Dětský výtvarný projev je přínosným nástrojem k rozpoznání specifických postojů a vztahů, které žák nedokáže či nechce projevit jinak.

(Švancara, 1980, s. 204) popisuje tři možné přístupy ke zpracování kresebných testů:

1. *Vychází se z komplexního výtvaru, jehož obsah i provedení je měřítkem vývojových změn nebo parametrem obsahů vědomí; pod vlivem psychoanalýzy se výkladovým přístupem stává interpretace symbolů;*
2. *základem kresebného testu je reprodukce, případně doplňování předloh; dociluje se tím jednotnosti podnětového materiálu a omezují se možnosti, subjektivního pojetí i interpretace;*
3. *kresba se chápe jako grafický projev především z hlediska objektivně zjistitelných, příp. měřitelných znaků (velikost, umístění, tlak na podložku, rychlost, směr pohybu, perspektiva, barva atd.).*

Kresba jako nástroj poznání dítěte

Kresba je komunikační prostředek, který je často používaný malými dětmi. Je to volná a svobodná tvorba, kterou většinou daruje právě dospělému. Důkazem může být, že dítě v kresbě promítá část sebe samého. Dětská kresba není stereotypní, protože učitelce je určen jiný obrázek než rodičům či psychologovi.

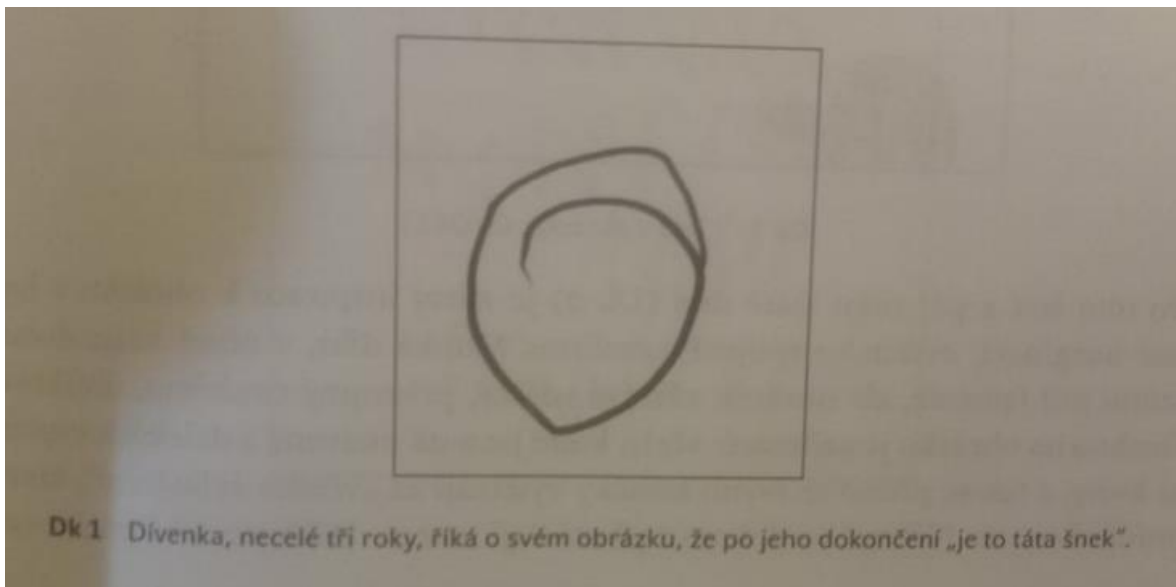
Když se tedy sejdou nutné podmínky a blízké okolí dítě povzbudí – tím, že se bude zajímat o jeho tvorbu, že ji bude interpretovat a pojmenovávat – dítě ochotně přenesse svůj život a jeho zobrazení na papír. Velmi rychle se pak prožité a vyobrazené objeví jako dvě strany téhož duševního vývoje. (Cognet, 2011, s. 12).

Odborníci často používají termín *volná kresba*, to znamená, že děti nechávají kreslit bez zadání. Dítě je zbavené pout, není ničemu nepodřízený a zcela kresbu vytváří podle svého.

Tyto kresby a obrázky bývají spojovány s upřímností, svěžestí a pravdivostí dětství. V mnoha případech ale nastává, že dítě nemá svobodu při volbě projevu, obvykle to zapříčiní rodina či blízcí dítěte.

Nahodilý realismu

Jde o první etapu zobrazení pomocí kresby. Velmi malé dítě ze začátku pouze črtá nebo napodobuje čáry, aby zanechalo na papíře stopu. Postupem času si dítě povšimne nějaké podoby u svého výtvaru a spojí ho s reálným objektem. Tento obrázek buď pojmenuje samo, nebo se postarají o pojmenování jeho blízcí. Přejít od nahodilého obrázku k vytvoření obrázku předem promyšleného dochází prostřednictvím zčásti záměrně vytvořené kresby a zčásti kresby nahodilé. To znamená, že když dítě kreslí nějaký tvar a psycholog, učitel či rodič se ho zeptá, co vlastně kreslí, tak si dítě vymyslí odpověď, až po nakreslení daného obrázku, když se opět na konečný výtvar zadívá.

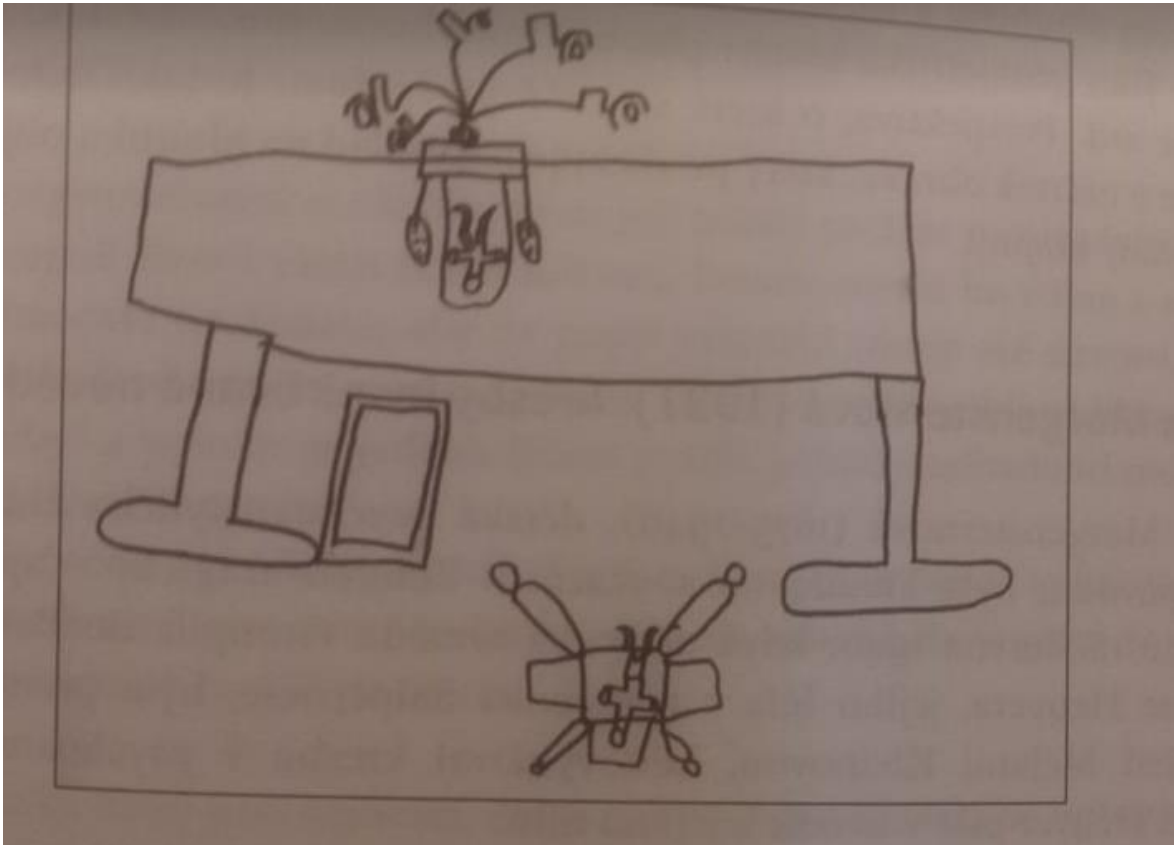
Obr. 1: Chlapec 2 roky a 3 měsíce, říká po dokončení kresby, že jde o šneka. (Cognet, 2011, s. 13)
Zdroj: vlastní zpracování

Nezdařilý realismus

Zde se jedná o to, že obrázek by měl být již realistický, ale dítěti se to nedaří. Většinou dítě nezvládá především syntézu. Jeho tvorba je nedokonalá, detaily jsou nesprávně orientovány či mají špatnou velikost – pro tuto fázi je typický termín pro figuru „hlavonožec“.

Intelektuální realismus

Když má dítě již dostatečné schopnosti, aby dokázalo ztvárnit grafické objekty, tak by mělo být již plně realistické. Děti v této fázi nahlížejí do svého podvědomí o vnější realitě a spojují intelektualizaci a citovou zkušenost. Dítě kreslí scénu z různých úhlů, věci jsou kresleny shora, objekty mohou být sklopeny až „rozplácnuty“.

Obr. 2: Osmiletý chlapec zobrazuje své sezení u psychologa (Cognet, 2011, s. 27)
Zdroj: vlastní zpracování

Vizuální realismus

Je to poslední fáze ve vývoji dětské kresby, je v souladu s kresbou dospělého. Dítě zachycuje na obrázku to, co z objektu vidí, nikoli to, co o něm ví. Dítě v náčrtku poukazuje ne hloubku objektu či na různé plány krajiny.

Protože se děti velmi rychle vyvíjejí a nejsou to pouze „zmenšeniny dospělých“, tak práce s nimi by měla být bezchybná. Duševní stav dětí závisí hlavně na psychice rodičů, prožitých traumatech či životním kontextu.

Kresba, které se dítě i profesionál často věnuje s radostí a svobodně, nemůže, nesmí být ve službách vize, negativní prognózy vývoje. Mnohé testy dovedou dobře prokázat nedostatky a potíže. Na druhou stranu prostřednictvím kresby naplněné estetickým cítěním a tvořivostí lze ukázat na předpoklady pozitivních změn, tendence, důvody k naději. (Cognet, 2011, s. 196).

Psychologové, učitelé, vychovatelé či terapeuti se mohou uchýlit při setkáních s dětmi ke kresbě a doslova nahlédnout do psychiky dětí, adaptivních mechanismů nebo úzkostí. Kresba samotná odhaluje pro učitele např. vývoj kresby, který je porovnáván s průměr nebo pro rodiče otvírá kouzelný a vnitřní svět dítěte, který čelí vlastní představivosti, tvořivosti a i připravenosti na budoucí školní docházku.

2 EMPIRICKÁ ČÁST

Ve své empirické části jsem se chtěla zaměřit na problematiku hodnocení ve výtvarné výchově pomocí výzkumné sondy, kterou bych provedla ve třech pražských školách u třech pedagogů. Své náslechy jsem měla začít v druhé polovině školního roku po domluvě s vybranými pedagogy. Bohužel jsem svoji empirickou část byla nucena pozměnit, protože počátkem roku 2020 se v Evropě začal šířit nebezpečný virus COVID – 19. V České republice to vyústilo vyhlášením nouzového stavu a 11. března uzavřením všech škol. Tato situace zabránila klasické výuce a já tak musela pozměnit svůj výzkumný design. Období začalo být neúnosně dlouhé a intenzivně se začaly hledat cesty, které by umožnily pokračování vzdělávání žáků. Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy (MŠMT) vydávalo průběžně doporučení k online-výuce tzv. ⁴ *soubor základních doporučených postupů pro vzdělávání v době, kdy jsou žáci a studenti vzdělávání pomocí dálkových nástrojů*. Tato doporučení se zaměřovala především na výuku hlavních předmětů – matematika, český jazyk, prvouka a cizí jazyk, některé vzdělávací obsahy jako je například výtvarná výchova a další výchovy, byly doporučeny pouze jako doplňující či rozšiřující učivo.

2.1 CÍL VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Cílem výzkumného šetření je popsat charakter výuky výtvarné výchovy na ZŠ v době koronavirové krize. Vyhledat konkrétní příklady na internetu, kdy byla online výuka škol publikována, popsat metody, informační a výukové zdroje. Zamyslet se nad otázkou, zda a jak hodnotit výtvarný projev žáka v době nouzového stavu. Z původní výzkumné sondy popsat online výuku konkrétních pedagogů a jejich přístupy k dané problematice.

Mým předpokladem jsou následující tvrzení:

Hodnocení ve výtvarné výchově v nouzovém stavu je nerealizovatelné. Ve výuce a následném hodnocení výtvarné výchově není vytyčen dostačující prostor. Nouzový stav je z určitého pohledu i přínosný v rámci nových cest a netradičních přístupů ve výtvarné výchově.

⁴ Článek III. <https://www.msmt.cz/doporucene-postupy-pro-skoly-v-obdobi-vzdelavani-na-dalku>

2.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Ve spojitosti s výzkumným šetřením jsem si stanovila tyto otázky:

1. Jak lze charakterizovat výuku výtvarné výchovy na základních školách ČR v době koronavirové krize?
2. Jak jsou realizována doporučení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy v oblasti výuky výtvarné výchovy?

2.3 VÝUKA V DOBĚ KORONAVIROVÉ KRIZE

V době krize jsem se zaměřila na sběr informací, zdrojů a nástrojů, které pedagogům usnadňovaly práci s žáky v době, kdy k nim neměli osobní přístup. Zatímco informace související s českým jazykem, matematikou a cizími jazyky byly všeobecně snadno dohledatelné a poskytované v rozsáhlém obsahu, podpůrné informace pro pedagogy vyučující výtvarnou výchovu byly poskytovány pouze zřídka a ve velmi omezeném rozsahu. Dokonce i pořad UčíTelka, který vznikl s odbornou garancí Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy jako zábavně-vzdělávací program a prostřednictvím televizní obrazovky vyučoval žáky prvního stupně základních škol, se zaměřoval na hlavní předměty a výchovy omezil pouze na hudební výchovu a tělesnou výchovu. Z toho vyplývá, že ani tak stěžejní výukový program jako byla ⁵UčíTelka nezahrnul do svého programu výtvarnou výchovu. Toto zjištění bylo impulsem pro hledání jiných zdrojů pro kvalitní výuku výtvarné výchovy následné hodnocení.

2.3.1 INSTRUKCE MINISTERSTVA

⁶Po nahlédnutí do tohoto webového zdroje můžeme objevit doporučené postupy pro hodnocení v online-výuce. MŠMT poskytuje oporu pro učení a doporučuje pedagogům využít vlastního sebehodnocení/hodnocení žáků. Jsou zde vybrány ty nejlepší formy hodnocení, které by měly pomoci učitelům při zpětné vazbě ve výuce. Jediné, co zde nenalezneme, je přímá podpora výuky a hodnocení výtvarné výchovy. MŠMT pouze doporučuje postupy pro vzdělávání, ale jen hlavních předmětů, mezi které výtvarná výchova nepatří. Z toho vyplývá, že pedagog mohl realizovat výuku výtvarné výchovy a následné hodnocení online pouze ze své vlastní iniciativy. A to buď v rámci

⁵ Dostupné na/z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/13394657013-ucitelka/>

⁶ Dostupné na/z: <https://nadalku.msmt.cz/cs/15-zasad-on-line-pedagogiky>

mezipředmětových vztahů, například matematika-výtvarná výchova, český jazyk-výtvarná výchova atd. nebo ji mohl použít jako doplňkový předmět, který ale není povinný pro výuku v době nouzového stavu.

2.3.2 INFORMAČNÍ A VÝUKOVÉ ZDROJE

Informační a komunikační zdroje pro on-line výuky byly velice zásadní, bez těchto prostředků by se pedagogové nemohli spojovat s žáky a distanční výuka by nemohla probíhat. Osobní kontakt v on-line výuce probíhal formou chatu, videochatu, videokonferencí atd. Do vzdělávacích platforem jsme mohli opět začlenit – GOOGLE CLASSROOM, GOOGLE HANGOUTS, MICROSOFT TEAMS ČI START ZOOM. Neměli bychom opomíjet ani virtuální třídu jako SEESAW, která byla vytvořena právě pro tuto situaci.

Přední sociální sítě, které pomáhaly ve spojení mezi žáky a učiteli:

1. Facebook,
2. Twitter,
3. Skype,
4. Messenger,
5. WhatsApp,
6. Instagram;

Pro on-line výuku byly důležité jak sociální sítě, tak i webové stránky, kde mohli pedagogové čerpat inspiraci a následně ji uplatnit ve své výuce. V dalších bodech se zaměříme právě na příklady on-line výukových materiálů vybraných škola a dalších zdrojů.

⁷Tato webová stránka nás odkazuje na to, jak správně přistupovat k hodnocení ve výtvarné výchově. Zdroj se zaměřuje na specifika vzdělávacích programů, výtvarných úkolů a základních výtvarných činností. Celá stránka je tvořena jako přehledná prezentace, kde se promítají slidy s věcnými informacemi o objektivním přístupu hodnocení ve výtvarné výchově.

⁷ Dostupné na/z: https://prezi.com/7ykrloagaxm_/pristupy-k-hodnoceni-ve-vytvarne-vychove-se-zamerenim-na-specifika-vzdelavacich-programu-zakladnich-druhu-vytvarnych-cinnosti-druhu-vytvarnych-ukoluproblemu/

2.3.3 PŘÍKLADY ON-LINE VÝUKOVÝCH MATERIÁLŮ VYBRANÝCH ŠKOL

⁸Dohledávání podpůrných informací a zdrojů pro výuku a hodnocení ve výtvarné výchově v době distanční výuky bylo velmi omezené. Tyto odkazy poukazují na vyhledávání inspirace nejen na prvním stupni ZŠ, ale i na jiných typech škol – ZUŠ, Gymnázia, 2. stupeň ZŠ atd. Tematicky si daný námět či motiv je možné upravit podle představy konkrétního pedagoga, dle zaměření školy, charakteru třídy, věku žáků či určitého tématu.

1. ZUŠ Mohelnice – „Výtvarná výchova doma“

Zde je možné nalézt inspiraci prostřednictvím pracovních listů, které byly vytvořeny přímo pro distanční výuku. Je velmi pozitivní, že i v této době byli pedagogové okamžitě přizpůsobiví a dokázali vtipnými nápady vtáhnout výtvarnou výchovu i do on-line výuky. (viz Příloha č. 1)

Pracovní list, který pedagogové ze ZUŠ Mohelnice vytvořili pro výuku výtvarné výchovy v době koronaviru.

⁹„Vážení výtvarníci, posílám pár nápadů na domácí tvorbu. Vzhledem k tomu, že nevím, jak jste doma vybaveni, co se týče papírů, dobrých štětců a podobně, posílám jen témata vhodná ke zpracování, nikoliv techniky. K těmto tématům si můžete libovolně doplňovat práce podle svých nápadů, samozřejmě můžete tvořit na témata jiná. Portréty rodinných příslušníků v rouškách a návrhy na originální a osobité roušky vás jistě mocně inspirují... Přeji pěkný tvořivý čas.

⁸ Dostupné na/z :

http://www.zusmohelnice.cz/?ZU%C5%A0_online:V%C3%BDtvarn%C3%A1_v%C3%BDchova_doma
<http://www.gymostrov.cz/vytvarna-vychova/>

⁹ Dostupné na/z :

http://www.zusmohelnice.cz/?ZU%C5%A0_online:V%C3%BDtvarn%C3%A1_v%C3%BDchova_doma
<http://www.gymostrov.cz/vytvarna-vychova/>

Téma ZVÍŘATA

Pokud jste u babičky, přijměte jako model např. králíky, slepice, nebo husy. Pokud máte psa, nebo kočku, zkuste namalovat jejich portrét. Můžete samozřejmě zachytit celou zvířecí postavu. Pokud nemáte přístup k živým zvířatům, pracujte s fotografií.

Např: králík se šel nechat vyfotit k fotografovi, nebo kočka potřebuje fotku na pas.

Starší děti: co nejvěrnější zachycení podoby zvířete, barevnost srsti, pohled očí, lesk peří. Vyjádření reality. Můžete rovněž zachytit výřez obličeje, jen nějakou část.

Téma ROSTLINY

Pokud můžete jít na chvilku ven na trávu, nasbírejte si rostliny, které začínají růst, například sedmikrásky, fialky, kopřivy. Můžete použít i rostliny, které máte doma, např. jarní petrklíče v květináči, nebo pokojové.

Věnujte se studijní kresbě listů a zkuste vyjádřit tvary a barvy, které vidíte. Doporučuji zvětšení alespoň 3 krát větší než ve skutečnosti, např. u fialky, neplatí pro fíkus...

Starší děti: zkuste karikaturu květiny, zjednodušte a zdůrazněte to, co je na rostlině výrazné a pro ni charakteristické, například mnohonásobně zvětšené ostny na kopřivě.

Téma POHLED Z OKNA

Nakreslete pohled z okna, např. na dvorek, nebo na ulici, nejlépe formát A4. Pokud vám může tuto kresbu někdo okopírovat, doplňte kopii tím, co byste na svém pohledu chtěli změnit. Např. proměňte králíkárnou za bazén, felicii za BMW, souseda za ženicha. Můžete pracovat formou koláže a nové věci najít například v časopisech, vystříhnout a vlepít.

Starší děti: nakreslete pohled z okna co nejvíce realisticky, originál, nebo kopii změňte barevně podle fantazie, např. ulice po barevném dešti, pracujte volně a hravě s barvou.“

Tento pracovní list, je velmi pěkně vytvořený. Podporuji to, že pedagog dal šanci tvořit dané témata podle svého. Také mě zaujaly možnosti variant pro mladší i starší žáky. Je zde mnoho možností, jak tvořit a každý žák si může najít téma i techniku podle svého.

Obr. 3: Základní umělecká škola Mohelnice. : ZUŠM [online]. 2020 [cit. 2020-07-28]
Zdroj: vlastní zpracování

2. Gymnasium Ostrov – Výtvarka v době „vyvítečeho“

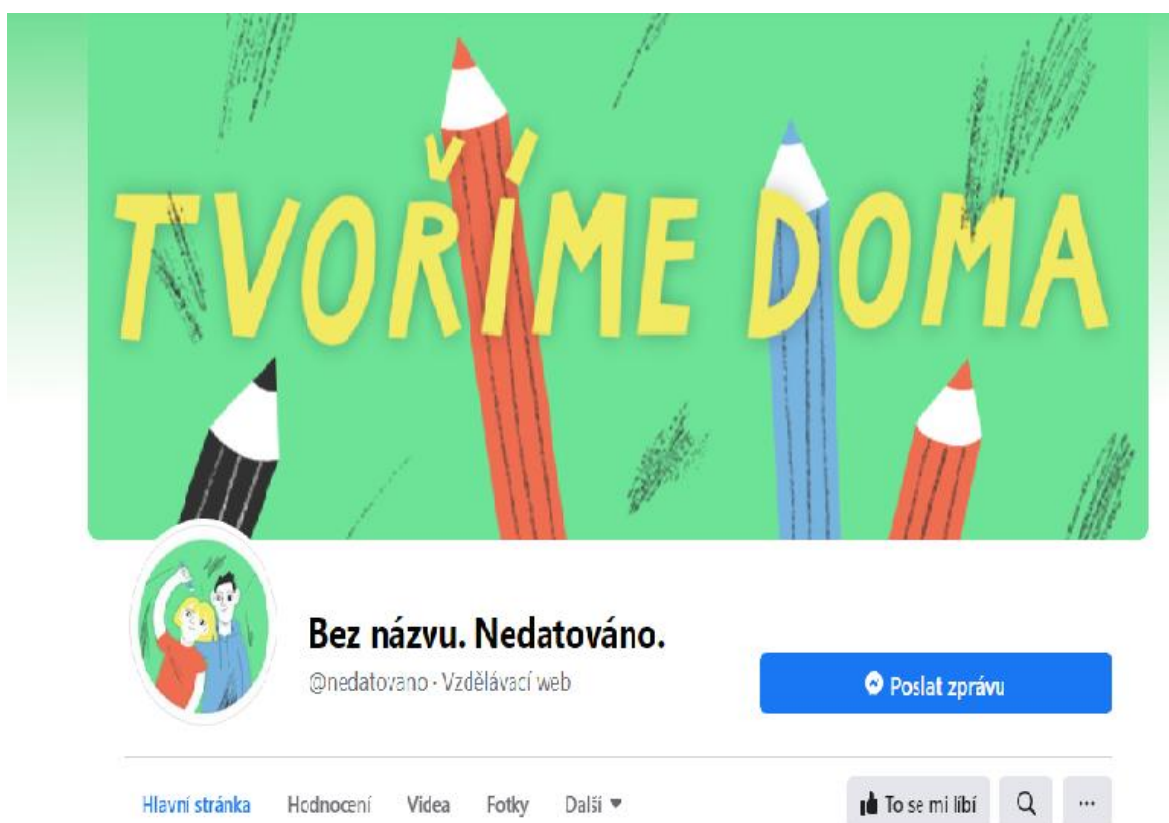
Na webových stránkách tohoto gymnázia se objevují možnosti výtvarných či pracovních technik, které používají netradiční materiály i nástroje, nacházející se v každé domácnosti např. mýdlo, škrabka na brambory, houbička na nádobí, drátěnka, korek od vína, plato od vajíček atd. To vše je podpořeno fotografiemi příkladů fantazie a originality každého individuálního „výtvarníka“. Zde se mi velice líbila originalita a nápaditost pedagogů, kteří z obyčejných a běžných věcí, dokázali žáky namotivovat k osobitým výtvorům.

Obr. 4: Gymnázium Ostrov. : GOS [online]. 2019 [cit. 2020-07-28].
Zdroj: vlastní zpracování

3. Rešerše: Univerzita palackého v Olomouci – tvoříme doma

¹⁰ „Katedra výtvarné výchovy pedagogické fakulty aktuálně sklízí velký ohlas za nabídnutou možnost tvůrčí cesty poznávání umění prostřednictvím online pracovních listů. Jsou součástí projektu ¹¹**Bez názvu. - Nedatováno.**, který je příspěvkem k metodické podpoře učitelům výtvarné výchovy.“ Tyto pracovní listy i diskuse k nim nalezneme na dané webové adrese nebo je můžeme dohledat i na ¹²facebookových stránkách, kde jsou volně ke stažení.

Obr. 5: Bez názvu, Nedatováno.Tvoříme digitálně [online]. 2020 [cit. 2020-07-28].

Zdroj: vlastní zpracování

4. Edukátoři galerií a vzdělávacích platforem ve výtvarné výchově

¹³Další odkaz Vás přenesse do online prostředí, kam edukátoři uzavřených muzeí a galerií převedli svoji aktivitu. Připravili mat Online podporu, který má vzhled metodických listů či

¹⁰ Dostupné na/z : <https://www.upol.cz/nc/zpravy/zprava/clanek/jak-se-vzdelavat-ve-vytvarne-vychove-doma-recept-nabidla-pedagogicka-fakulta-up/>

¹¹ Dostupné na/z : <https://www.nedatovano.cz/tvorime-digitalne>

¹² Dostupné na/z : <https://www.facebook.com/nedatovano/>

eduklipů pro domácí, školní i volnočasové vzdělávání. Učitelé, zde naleznou inspiraci pro menší i starší děti v podobě tvořivý úkolů či rozmanitých výzev. Sama jsem čerpala z netradičních nápadů pomocí těchto výzev, opravdu se jim to velmi povedlo (viz Příloha č. 3).

.pdf BPTX_2013_2_1141... Microsoft Word - N... HODNOCENÍ VE ŠK... Dotazník zdarma |... DP - finalni verze.pdf

Výtvarná výchova online? Edukátoři galerií a vzdělávacích platforem nabízí inspirace pro tvoření doma

🕒 9. duben 2020 | ArtCafé

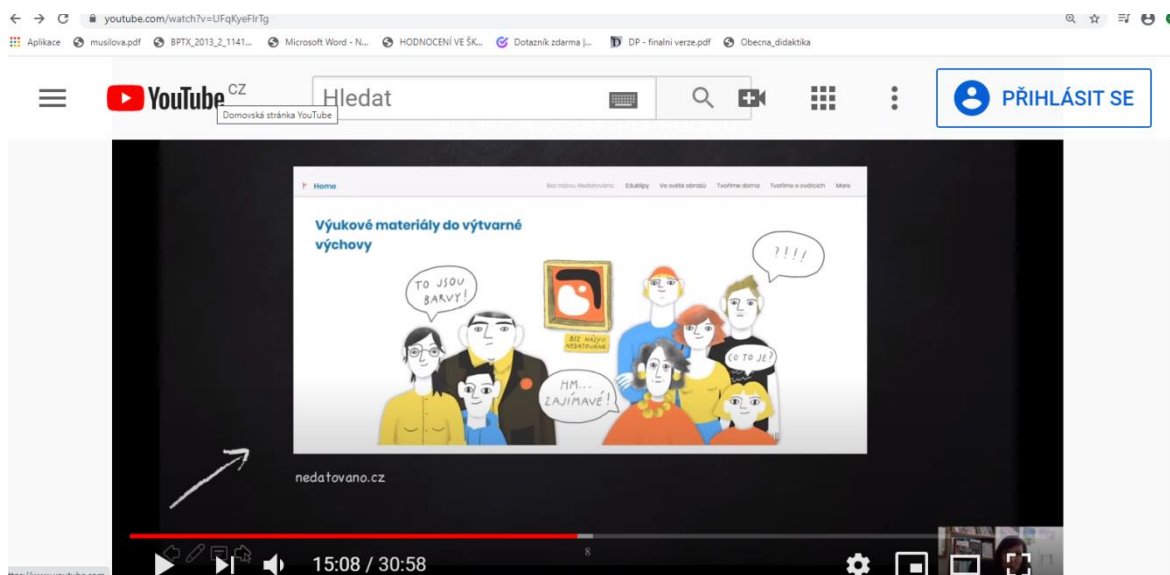
Obr. 6: Český rozhlas. : Vltava [online]. 1997 [cit. 2020-07-28].
Zdroj: vlastní zpracování

¹³ Dostupné na/z : <https://vltava.rozhlas.cz/vytvarna-vychova-online-edukatori-galerii-a-vzdelavacich-platforem-nabizi-8180112?fbclid=IwAR1HNn-byu133TMauD23VTTT18LIRWn67oMCDEfGJOHGOw7CjadJTlrmFA>

5. Výtvarná výchova online – společně tvořit můžeme i na dálku

¹⁴Tato webová stránka odkazuje na videorozhovor s výtvarnicí a výtvarnou pedagožkou Mgr. Zuzanou Pechovou, Ph.D., která otevřeně hovoří o funkční možnosti pro výtvarné vzdělávání a to formou online. Pomáhá pedagogům hledat inspiraci v různých online sbírkách muzeí a galerií, v lektorských online centrech atd. Z myšlenkových map vyvěstávají názory, že distanční výuka ve výtvarné výchově má pozitiva jako:

- rychlost sdílení,
- velikost komunity,
- zbavení se ostychu při sebehodnocení,
- přirozené prostředí dětí,
- dostupnost zdrojů,
- nástroje tvorby,
- podpora složek výtvarné výchovy a to ve vnímáních a interpretace;

Obr. 7: Youtube. : the free encyclopedia [online]. 2005 [cit. 2020-07-28].
Zdroj: vlastní zpracování

¹⁴ Dostupné na/z : <https://www.youtube.com/watch?v=UFqKyeFlrTg>

6. Zapojení technologií do výtvarné výuky

¹⁵Poslední webová stránka je světlým bodem pro výuku výtvarné výchovy a následné hodnocení do budoucna. Projekt, který vznikl ve světě (na Sardinii) ještě dříve, než se začal šířit nebezpečný virus COVID-19, je pozoruhodným světovým dílem. Dvě školy, které spolupracovaly na výtvarném projektu pomocí online přenosů. Cílem tohoto projektu bylo experimentování s nejnovějšími komunikačními a informačními technologiemi a metodickou podporou ve výtvarné výchově.

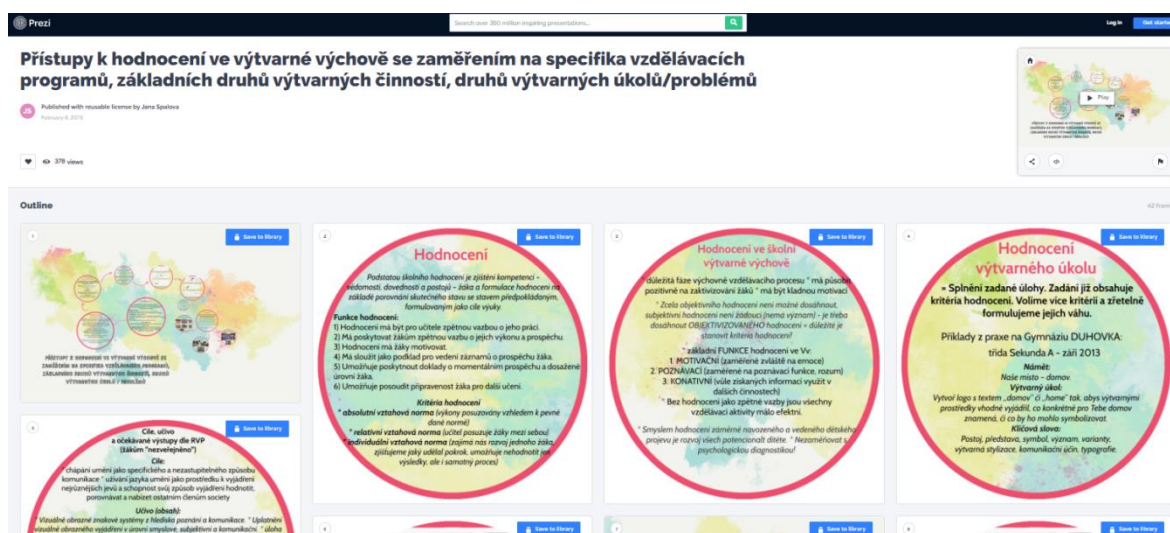

Obr. 8: Perpetuum. : Vzdělávání bez hranic [online]. 2020 [cit. 2020-07-28].
Zdroj: vlastní zpracování

¹⁵ Dostupné na/z : <https://perpetuum.cz/2016/06/skoly-budoucnosti-zapojte-do-vyuky-technologie-a-vytvarnou-vychovu/>

7. Přístupy k hodnocení ve výtvarné výchově v on-line výuce

¹⁶Tato webová stránka nás odkazuje na to, jak správně přistupovat k hodnocení ve výtvarné výchově. Zdroj se zaměřuje na specifika vzdělávacích programů, výtvarných úkolů a základních výtvarných činností. Celá stránka je tvořena jako přehledná prezentace, kde se promítají slidy s věcnými informacemi o objektivním přístupu k hodnocení ve výtvarné výchově. Hodnocení ve výtvarné výchově je velmi složité i bez on-line výuky. Pedagogové si musí uvědomit, jakou formou hodnotit, jaké kritéria si pro hodnocení stanovit a nesmí zapomínat, že každý žák je jedinečný. Proto musím říci, že bylo ještě více obtížné zadávat a následně hodnotit práce on-line. Učitelé se museli okamžitě přizpůsobit a hledat možnosti, jak výuku přizpůsobit, takže tato stránka učitelům určitě pomohla.

Obr. 9: Presentation Software. : Prezi [online]. 2020 [cit. 2020-07-28].

Zdroj: vlastní zpracování

2.3.4 PŘÍKLADY VLASTNÍ ON-LINE VÝUKY

Zapojení on-line výukových materiálů do výtvarné výchovy bylo v době nouzového stavu nezbytností. Pedagog se musel okamžitě přizpůsobit nové situaci, aby docílil spolupráce mezi učitelem a žákem v době nouzového stavu. K tomu mu dopomáhaly právě dané webové stránky, sociální sítě, informační a výukové zdroje. Ve vlastní on-line výuce jsem

¹⁶ Dostupné na/z: https://prezi.com/7ykrloaqxm_/pristupy-k-hodnoceni-ve-vytvarne-vychove-se-zamerenim-na-specifika-vzdelavacich-programu-zakladnich-druhu-vytvarnych-cinnosti-druhu-vytvarnych-ukoluproblemu/

nejčastěji využívala aplikaci Start Zoom, která byla vytvořena přímo pro učitele k on-line výuce. Tato aplikace dokázala propojit všechny žáky s učitelem najednou a tak umožnila společnou komunikaci. Star Zoom se osvědčil a žáci se na něj rychle zvykli a dokázali s touto aplikací hned samostatně pracovat, i když byli například z nižších ročníků. Spojení trvalo vždy 40 minut a následně se muselo opět přihlásit pomocí internetového odkazu, který jsem zasílala na e-maily rodičů i žáků. Jako další komunikační síť jsme využívali WhatsApp, kam mi žáci zasílali hlavně fotografie a videa daných prací a zážitků. Těchto pár multimédií nám postačilo na rychlou, snadnou a kvalitní on-line výuku.

2.4 VÝZKUMNÁ SONDA ON-LINE VÝUKY

Má výzkumná sonda byla započata kontaktováním ředitelů různých pražských základních škol. Představila jsem jim téma a cíl své diplomové práce a hlavní záměr svého výzkumu. Na jejich doporučení jsem se spojila s konkrétními pedagogy a na základě vlastního zvážení jsem si zvolila nejvhodnější kandidáty pro svoji výzkumnou sondu. Pro moje kritéria bylo nejdůležitější, že se vybraní pedagogové zabývali výtvarnou výchovou a následné reflexe, jako bylo hodnocení ve smyslu zpětné vazby dětem, o cílech a úkolech, jejich provedení a o vzdělávacím cíli v době specifického-nouzového stavu. Stěžejním cílem dále byl rozdílný pohled na formy hodnocení výtvarné výchovy a také celkové postavení výtvarné výchovy ve vzdělávacím procesu. Dále možnosti hodnocení ve smyslu zpětné vazby dětem o cílech úkolu, jeho provedení, vzdělávacím cíli.

2.4.1 ON-LINE VÝUKA A HODNOCENÍ UČITELKY A

Téma: „Sluneční soustava“

Multimédia: WhatsApp – zprávy

Nástroj: Fotoaparát

Mezipředmětové vztahy: Prvouka-Výtvarná výchova

Třída: 3.

1. práce:

Obr. 10: Sluneční soustava - Týnka
Zdroj: Obrázek vlastní

Způsob hodnocení: Slovní hodnocení (Učitelka =) žák)

„Týnko, krásná práce. Oceňuji splnění všech dílčích úkolů, jejich formu a preciznost zpracování. Nemám k tvé práci žádnou námitku. Děkuji, že ses tak pečlivě pustila do plnění úkolů. Mrzí mě, že si vše nemůžeme prohlédnout i ve skutečnosti. S radostí tě pustím do 4. třídy.“

2. práce:

Obr. 11: Sluneční soustava-Jeník
Zdroj: Obrázek vlastní

„Jendo, nádherně zpracované téma. Splnil si všechny dílčí úkoly. Oceňuji tvou kreativitu a formu zpracování projektu. Vážím si, kolik času jsi práci věnoval a mrzí mě, že se nemohu podívat blíže. Nemám k tvé práci žádné doporučení. S čistým svědomím tě pouštím do 4. třídy.“

3. práce:

Obr. 12: Sluneční soustava-Honza
Zdroj: Obrázek vlastní

„Honzo, projekt je krásný. Jediné, co bych vytkla je, že si se neměl zaměřovat pouze na jednu planetu, ale měl jsi vytvořit projekt na Sluneční soustavu. Ale jinak krásná práce. Líbilo se mi, že planeta působí prostorově a věrohodně. Opravdu krásná práce.“

Paní učitelka v době nouzového stavu komunikovala s žáky přes aplikaci WhatsApp. Téma, cíl a obsah práce byly zaslány žákům či rodičům na e-mail. Následná reflexe a zpětná vazba přicházela ve psané formě přes aplikaci WhatsApp. Žáci své práce nahráli do aplikace a zaslali paní učitelce, ta je následně vyhodnotila a individuálně každému žákovi podala zpětnou vazbu, opět v podobě psané zprávy. Tento způsob hodnocení se mi velice líbil, protože paní učitelka přistupovala ke každému žákovi individuálně. Zaujalo mě, že paní učitelka hodnotí žáky vždy pozitivně a vyzdvihuje vše, co se jim povedlo. Kritiku uvedla pouze jednou a to, když žák nevytvořil celou sluneční soustavu, ale vybral si pouze jednu planetu, ale ani v tomto případě nekritizovala výtvarný projev. S tímto hodnocením souhlasím, žákovi byla podaná pozitivní zpětná vazba. Možno doplnit, že k výuce techniky, výrazových možností nebylo v době krize možností, výtvarná výchova plnila roli i sebereflektivní, sebepoznávací, a tak kladná zpětná vazba byla nejlepší podporou.

2.4.2 ON-LINE VÝUKA A HODNOCENÍ UČITELKY B

Téma: Ztvárnění motivu k četbě knihy „Rybařící na modré zátocce“

Multimédia: Start Zoom, Messenger

Nástroj: fotografie, živý přenos – videohovor

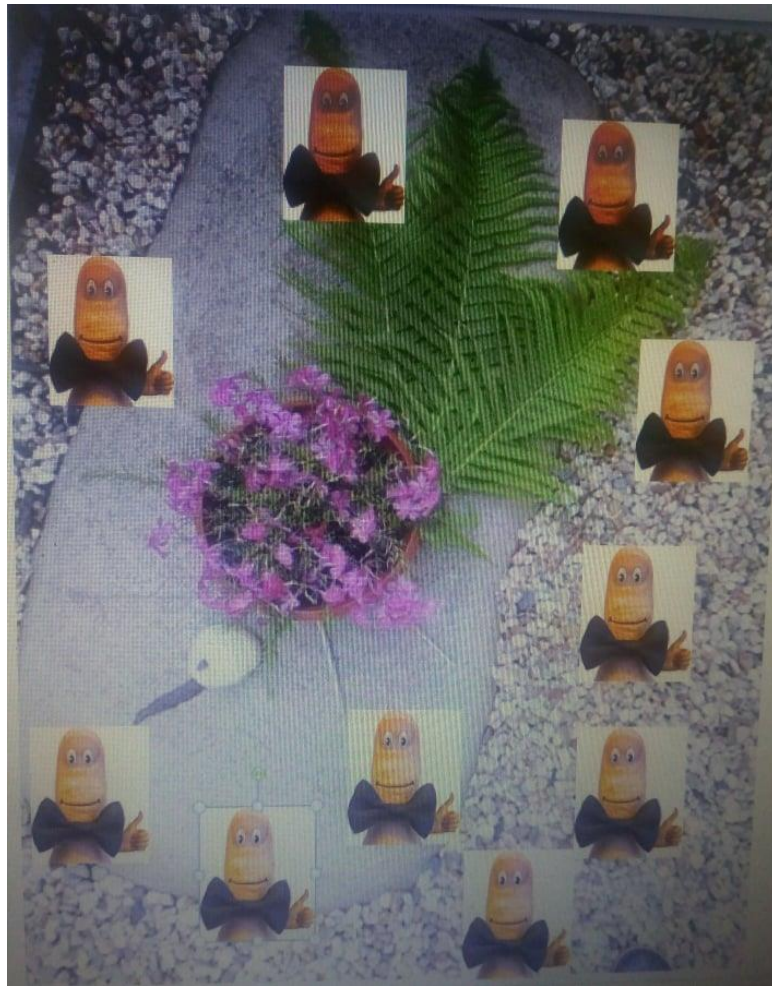
Mezipředmětové vztahy: Český jazyk – Výtvarná výchova

Třída: 3.

1. Práce

Obr. 13: Ztvárnění motivu k četbě knihy „Rybařící na Modré zátocě“
Zdroj: Obrázek vlastní

Hodnocení:

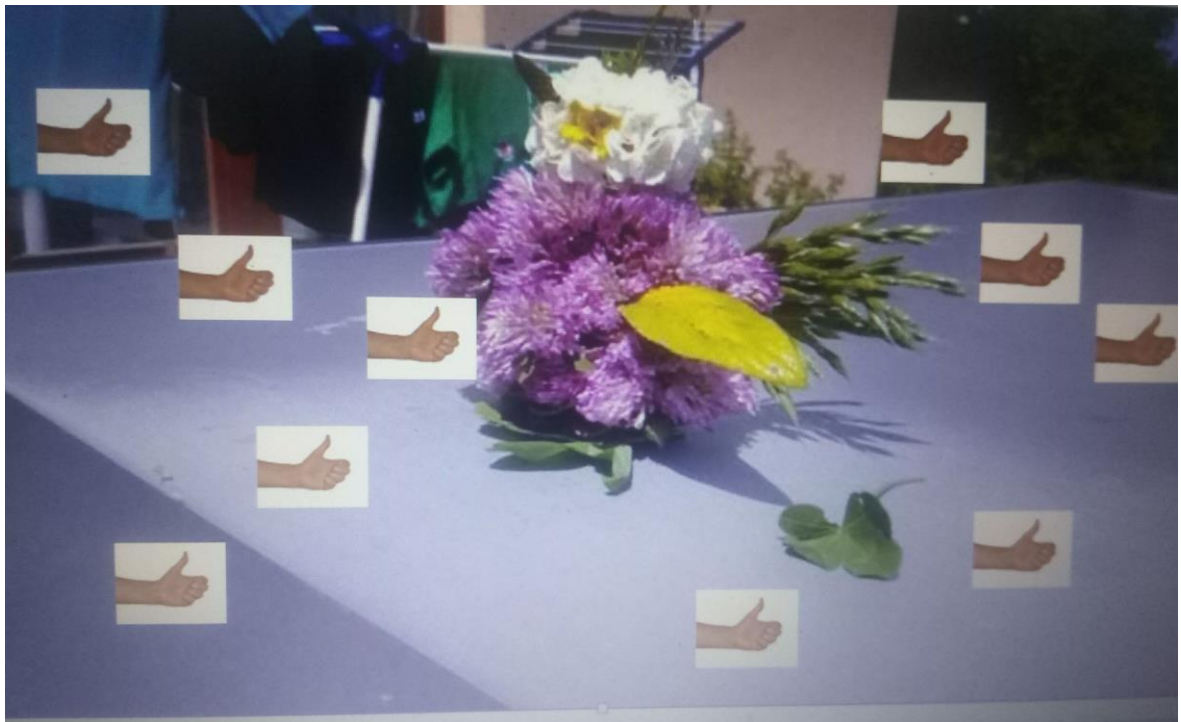

Obr. 14: Následné hodnocení
Zdroj: Obrázek vlastní

Obr. 15: Ztvárnění motivu k četbě knihy „Rybařící na Modré zátocce“
Zdroj: Vlastní foto

Hodnocení:

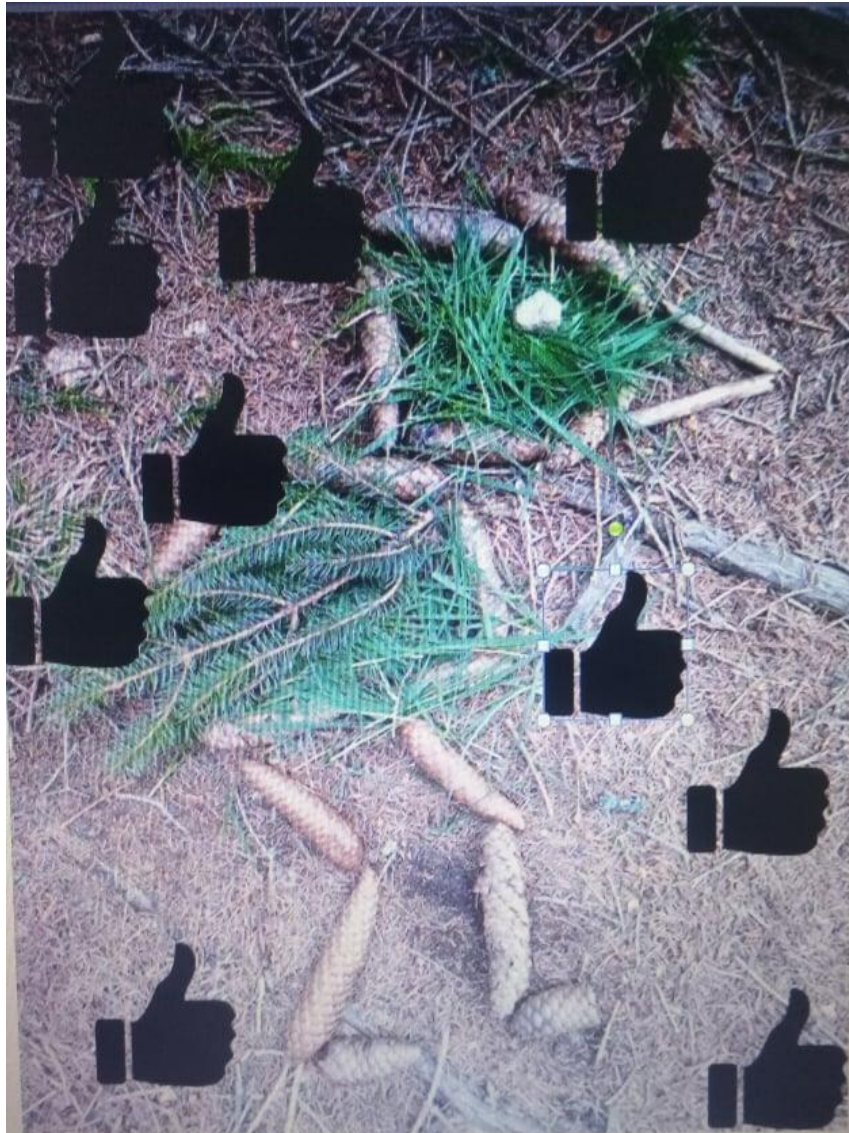

Obr. 16: Následné hodnocení žáků
Zdroj: Obrázek vlastní

3. práce

Obr. 17: Ztvárnění motivu k četbě knihy „Rybařící na Modré zátocce“
Zdroj: Obrázek vlastní

Hodnocení:

Obr. 18: Následné hodnocení žáků
Zdroj: Obrázek vlastní

Zde paní učitelka prováděla společné hodnocení spolu s žáky při on-line videohovoru. Nejprve žáci zaslali paní učitelce své práce přes e-mail, ta je následně promítla do společného videohovoru a pomocí klipartů je žáci sami hodnotili.

Velice mě toto hodnocení zaujalo, líbí se mi, že se do hodnocení zapojili všichni žáci a své práce si navzájem prodiskutovali v přímém přenose. Zde byla paní učitelka spíše pozorovatel a posluchač.

ZÁVĚR

Výtvarná výchova je stále chápána spíše jako doplňkový předmět, který ve výuce není až tak důležitý. S příchodem koronaviru se toto smyšlení ještě více prohloubilo. Výuka výtvarné výchovy ve školách v době koronaviru nebyla skoro žádná. Po rozhovorech s pedagogy jsem usoudila, že výtvarná výchova byla zařazena většinou jen do mezipředmětových vztahů např. matematika- výtvarná výchova, prvouka- výtvarná výchova, ale nikoliv samostatně jako předmět. Bylo velice obtížné dohledávat informace, které by pedagogům usnadnily či pomohly s on-line výukou ve výtvarné výchově. Z výzkumné sondy se ukázalo, že minimum pedagogů zapojovalo do on-line výuky výtvarnou výchovu a pokud ano, tak následné hodnocení probíhalo minimálně. Na otázku: „Jak jsou realizována doporučení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy v oblasti výtvarné výchovy?“ se také nedají říci žádná pozitiva. MŠMT se zabývalo on-line výukou pouze pro hlavní předměty a výtvarnou výchovu úplně vynechalo.

Hlavním činitelem, který působí na žáka, je učitel. V on-line výuce hodnocení a celková komunikace ve výtvarné výchově je velmi obtížná. Pokud žák učitele nevidí a pouze společně komunikují jen přes aplikace a webové stránky, tak to není pro žáka nijak motivující. Díky výzkumné sondě je možné říci, že nejlepší formou hodnocení v on-line výuce je hodnocení slovní. Klasifikace je v distanční době irelevantní. Samozřejmě, že slovní hodnocení můžeme propojovat i s klasifikací, ale určitě by nebylo vhodné doporučit v on-line výuce používat pouze klasifikaci známkou. Hlavním cílem učitele je žáka namotivovat v tak těžké a složité době, aby výtvarnou výchovu bral spíše jako relaxaci a estetický vjem, sebepoznávání či reflexi situace než klasický předmět. Chtěli bychom dojít k tomu, aby žák sám tíhnul k výtvarné výchově, aniž by byl do výuky nucen.

Při práci na tomto tématu jsem si uvědomila, že i když nejsou daná přímá doporučení pro on-line výuku ve výtvarné výchově, tak i přesto dokážeme najít učitele, které výtvarná výchova a kultura baví. Díky tomu si vždycky najdou cestu, jak předat svoje nápady, motivaci a aktivizaci dětem, a to pomocí webových stránek, videohovorů, živých vysílání atd.

Musím říci, že toto téma, i když bylo pozměněno, mě velice zaujalo, protože jsem našla mnoho informací a poznatků v oblasti multimédií a nyní, kdyby se tento nouzový stav

opět opakoval, tak bych věděla, kde naleznout nápady, motivaci a hlavně inspiraci pro on-line výuku ve výtvarné výchově.

RESUMÉ

1. To get acquainted with the issue of evaluation in teaching, both in terms of pedagogy and psychology, especially with the issue of evaluation in contemporary art education.
2. Define terms such as evaluation, evaluation criteria, positive and negative motivation, interpretation of children's artistic expression, drawing as a tool of cognition of the child.
3. To get acquainted with the topic of interpretation of children's drawing in psychology.
4. As part of the empirical part, to implement a research probe in teaching at the 1st stage of primary school (at least 3 primary schools with 3 teachers, 24 teaching hours).
5. Based on notes, photo documentation and interviews with teachers and children, try to describe the monitored issues of evaluation in art education in terms of positive motivation for the development of children's artistic expression and their key competencies. evaluation issues, contemporary art education, definition of terms, interpretation of children's drawings, description

SEZNAM LITERATURY

COGNET, Georges. Dětská kresba jako diagnostický nástroj. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0499-2

ČÍHALOVÁ, Eva a Ivo MAYER. Klasifikace a slovní hodnocení: zkušenosti z praxe na ZŠ. Praha: Strom, 1997. Škola 21. ISBN 80-901954-6-6

HAZUKOVÁ, Helena a Pavel ŠAMŠULA. Didaktika výtvarné výchovy. 2. vyd. (1. vyd. v SPN). Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986

KOLÁŘ, Zdeněk a Renata ŠIKULOVÁ. Hodnocení žáků. Praha: Grada, 2005. Pedagogika (Grada). ISBN 80-247-0885-X

NEZVALOVÁ, D. Some ways towards quality improvement. Paper presented on International Conference ECER. Lisabon, 2002

SKALKOVÁ, Jarmila. Obecná didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1821-7

SLAVÍK, J. Umění zážitku, zážitek umění (teorie a praxe artefiletiky). I díl. Praha : Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta 2001. 282 s. ISBN: 80-7290-066-8

SLAVÍK, Jan. Hodnocení v současné škole: východiska a nové metody pro praxi. Praha: Portál, 1999. Pedagogická praxe (Portál). ISBN 80-7178-262-9

STARÁ, Jana. Slovní hodnocení na 1. stupni ZŠ. Praha: Raabe, c2006. Nahlízet - nacházet. ISBN 80-86307-28-X

ŠVANCARA, Josef. Diagnostika psychického vývoje. 3. uprav. a přeprac. vyd. Praha: Avicenum, 1980

UŽDIL, Jaromír. Čáry, klikyháky, paňáci a auta: výtvarný projev a psychický život dítěte. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-599-7

VÁGNEROVÁ, Marie. Vývoj dětské kresby a její diagnostické využití. Praha: Raabe, [2017]. Dobrá škola. ISBN 978-80-7496-333-9

SEZNAM INTERNETOVÝCH ČLÁNKŮ

Článek I. - https://karolinum.cz/data/clanek/5048/OS_3_2012_final.77-97.pdf

Článek II. - <https://pages.pedf.cuni.cz/vytvarnavychova/files/2016/02/VV-c3r2012.pdf>

Článek III. <https://www.msmt.cz/doporucene-postupy-pro-skoly-v-obdobi-vzdelavani-na-dalku>

Článek IV. file:///C:/Users/uzivatel/Downloads/Pedag_2003_3_05_Akcn_i_300_308.pdf

SEZNAM INTERNETOVÝCH ODKAZŮ

Česká televize. ČT [online]. 1996 [cit. 2020-07-28]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/13394657013-ucitelka/>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. : MSMT [online]. 2020 [cit. 2020-07-28]. Dostupné z: <https://nadalku.msmt.cz/cs/15-zasad-on-line-pedagogiky>

Presentation Software. : Prezi [online]. 2020 [cit. 2020-07-28]. Dostupné z: https://prezi.com/7ykrloaqaxm_/pristupy-k-hodnoceni-ve-vytvarne-vychove-se-zamerenim-na-specifika-vzdelavacich-programu-zakladnich-druhu-vytvarnych-cinnosti-druhu-vytvarnych-ukoluproblemu/

Základní umělecká škola Mohelnice. : ZUŠM [online]. 2020 [cit. 2020-07-28]. Dostupné z: http://www.zusmohelnice.cz/?ZUC5%A0_online:V%C3%BDtvarn%C3%A1_v%C3%BDchova_doma%20E2%80%A2%20http://www.gymostrov.cz/vytvarna-vychova/

Gymnázium Ostrov. : GOS [online]. 2019 [cit. 2020-07-28]. Dostupné z: <https://www.upol.cz/nc/zpravy/zprava/clanek/jak-se-vzdelavat-ve-vytvarne-vychove-doma-recept-nabidla-pedagogicka-fakulta-up/>

Univerzita Palackého v Olomouci. : UP [online]. 2020 [cit. 2020-07-28]. Dostupné z: <https://www.upol.cz/nc/zpravy/zprava/clanek/jak-se-vzdelavat-ve-vytvarne-vychove-doma-recept-nabidla-pedagogicka-fakulta-up/>

Bez názvu, Nedatováno. : Tvoříme digitálně [online]. 2020 [cit. 2020-07-28]. Dostupné z: <https://www.nedatovano.cz/tvorime-digitalne>

Facebook. : FB [online]. 2004 [cit. 2020-07-28]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/nedatovano/>

Český rozhlas. : Vltava [online]. 1997 [cit. 2020-07-28]. Dostupné z:
<https://vltava.rozhlas.cz/vytvarna-vychova-online-edukatori-galerii-a-vzdelavacich-platforem-nabizi-8180112?fbclid=IwAR1HNn-byu133TMauD23VTTT18LIRWn67oMCDEfGJOhG0w7CicadJTlrmFA>

Youtube. : the free encyclopedia [online]. 2005 [cit. 2020-07-28]. Dostupné z:
<https://www.youtube.com/watch?v=UFqKyeFlrTg>

Perpetuum. : Vzdělávání bez hranic [online]. 2020 [cit. 2020-07-28]. Dostupné z:
<https://perpetuum.cz/2016/06/skoly-budoucnosti-zapojte-do-vyuky-technologie-a-vytvarnou-vychovu/>

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ

Obr. 1: Chlapec 2 roky a 3 měsíce, říká po dokončení kresby, že jde o šneka. (Cognet, 2011, s. 13) Zdroj: vlastní zpracování	24
Obr. 2: Osmiletý chlapec zobrazuje své sezení u psychologa (Cognet, 2011, s. 27) Zdroj: vlastní zpracování	25
Obr. 3: Základní umělecká škola Mohelnice. : ZUŠM [online]. 2020 [cit. 2020-07-28] Zdroj: vlastní zpracování	32
Obr. 4: Gymnázium Ostrov. : GOS [online]. 2019 [cit. 2020-07-28]. Zdroj: vlastní zpracování	32
Obr. 5: Bez názvu, Nedatováno.Tvoříme digitálně [online]. 2020 [cit. 2020-07-28].....	33
Obr. 6: Český rozhlas. : Vltava [online]. 1997 [cit. 2020-07-28].....	34
Obr. 7: Youtube. : the free encyclopedia [online]. 2005 [cit. 2020-07-28].....	35
Obr. 8: Perpetuum. : Vzdělávání bez hranic [online]. 2020 [cit. 2020-07-28].....	36
Obr. 9: Presentation Software. : Prezi [online]. 2020 [cit. 2020-07-28].	37
Obr. 10: Sluneční soustava - Týnka.....	39
Obr. 11: Sluneční soustava-Jeník	40
Obr. 12: Sluneční soustava-Honza	41
Obr. 13: Ztvárnění motivu k četbě knihy „Rybařici na Modré zátoce“	43
Obr. 14: Následné hodnocení	44
Obr. 15: Ztvárnění motivu k četbě knihy „Rybařici na Modré zátoce“	45
Obr. 16: Následné hodnocení žáků.....	45
Obr. 17: Ztvárnění motivu k četbě knihy „Rybařici na Modré zátoce“	46
Obr. 18: Následné hodnocení žáků.....	47

PŘÍLOHY

PŘÍLOHA Č. 1 – PRACOVNÍ LIST, KTERÝ PEDAGOGOVÉ ZE ZUŠ MOHELNICE VYTVOŘILI PRO VÝUKU VÝTVARNÉ VÝCHOVY V DOBĚ KORONAVIRU.

Vážení výtvarníci, posílám další možnosti k tvorbě. K tématům zvířat, rostlin a pohledům z okna se můžete volně vracet, pokud potřebujete inspiraci, zkuste třeba něco z mých nápadů...

ZVÍŘATA

Velikonoce u zvířat. Kdo koho přišel navštívit a vymrskat. Jak to vypadá u zvířat doma, jak mají své zvířecí velikonočně upravené, výzdoba doupat, brlohů a jeskyní, vajíčka v dutinách stromů, věnce na „dveřích“, sváteční výzdoba z jarních květin apod.

Menší děti: podoba zvířete, které se chystá na velikonoční návštěvu. Vymyslet nějaký detail, např. Klobouk s hnízdem a vajíčky nahoře na hlavě, stužky kolem kopýtek, pomlázka v tlamičce.

ROSTLINY

Vezměte venku větvíčku ze stromu, na vesnicích je jich tost podél cest i ostříhaných. Rozdělte plochu papíru na tři políčka. Do prvního pole nakreslete mnohonásobně zvětšený detail větvíčky s pupenem, do druhého vymyslete, jak bude vypadat list a květy, které se z pupene vyklubou, nebojte se fantazie, do třetího pole vymyslete, jak bude vypadat plod stromu. Fantazijní práce na uvolnění, na stromě může vyrůst cokoli. Větvíčku si dejte do vody, za pár dnů můžete pozorovat, co na ní opravdu vyrostlo a srovnávat váš výsledek s plánem přírody.

Menší děti: Kouzelný strom, na kterém roste např.:to co potřebuji, to co mi chybí, to co by se hodilo lidem v nouzi, to co by se hodilo zvířatům, to co by mi chutnalo...

POHLED Z OKNA

Nalezená zákoutí, např. staré harampádí v rohu zahrady, v koutě ve stodole. Směsice věcí, které se třeba budou někdy na něco hodit. Kout zahrady, např. opřená kolečka o kompost, hrábě, motyčky, rozpadlá šopa u sousedů, odstavený rozbitý traktor, nebo jeho část... Studijní kresba, snaha o vyjádření atmosféry místa. Zajímavou část kresby, výřez,

můžete využít jako předlohu k malbě, pracujte v cyklech, tzn. dva a více výřezů zpracujte barevně.

Menší děti: představte si starou opuštěnou zahradu plnou vysoké trávy, starých polámaných stromů a neprostupných keřů. Jak byste tuto zahradu upravili, vyčistili a co nového byste si v takové zahradě přáli mít?

APRÍLOVÉ POČASÍ

Prožitková malba do své, předem připravené kresby krajiny. Můžete pracovat rovněž s obrázkem z časopisu. Najednou přijde sněhový mrak a krajina se začne měnit. Pokud Vám rodiče dovolí, malujte pomocí tupování štětci, malými kousky houbiček na nádobí, experimentujte. Jako materiál na sníh zkuste použít pastu na zuby.

VELIKONOČNÍ VÝZDOBA

Nezapomeňte na výzdobu vašich domovních dveří. Věvec můžete vyrobit například z kartonu a omotávat provázky, nebo nastříhanými pruhy látek, tak, aby měl jasné jarní barvy a přinášel radost. Můžete využít také různé větvičky a ozdobit je stužkami. Nezapomeňte na tradici barvení vajíček.

Příloha č. 3 – Pracovní list, který vytvořili studenti pro tvoření doma na Univerzitě Palackého v Olomouci.

TVOŘÍME DOMA
BAREVNÝ KRUH

BARVA A ČÁRA
S PAULEM KLEE
NA PROCHÁZCE

Malíř Paul Klee o svých obrazech kdysi napsal, že „chtěl pouze vzít čáru na procházku“. Dost často bral na procházku také barvy. Jako tadý, podívejte! Tento barevný obraz je celý složen pouze z barevných polí. Nenasjedme na něm žádné konkrétní předměty, jen důmyslně poskládané barvy. Takovému obrazu říkáme „abstraktní“. Máte-li chuť, namalujte si také podobnou kompozici z barevných čtverečků.

Paul Klee, *Architektura místnosti se žlutou pyramidou / studená – teplá, 1915*

Připomíná mi to věže z kostek na hraní.

Je! Pestrobarevná políčka. Taký si podobná namalují!

Barvy se dělí na základní, podvojně a potrojně.

Doplňkové barvy lze určit jednoduchým pokusem. 3 minuty pozorujte ústičkou barevnou plochu a poté uvidíte před očima barvu opačnou.

Rozlišujeme také barvy komplementární, doplňkové. Jsou to barvy kontrární. Na obraze vedle sebe vypadají velmi živě! Například červená x zelená, oranžová x modrá, žlutá x fialová.

1. Primární, základní barvy jsou červená, modrá, žlutá. Tyto barvy nelze namíchat.
2. Sekundární, podvojně barvy jsou oranžová, zelená a fialová. Vznikou smícháním vždy dvou barev základních, např. červená a žlutá nám dá oranžovou.
3. Terciální, potrojně barvy: citrónová, olivová, kaštanová. Vznikou smícháním dvou barev podvojných, např. oranžová a zelená nám dá citrónovou.

ZÁKLADNÍ PODVOJNĚ POTROJNĚ

Příloha č. 3 – Výzva - Umění (být) doma ONLINE PROGRAM NGP**1. VÝZVA**

Myjete si teď pečlivě ruce? Pojdte si tuto činnost trochu oživit!

Dnešní výzva je zaměřená na tvorbu užitečné mýdlové sochy. Potřebujete k tomu jen obyčejné mýdlo a škrabku na brambory.

INSPIRACE

Inspirujte se dílem Pupen od Hany Wichterlové ze sbírek Národní galerie Praha, která má krásně hladký povrch.

Autorky výzvy: Ida Muráňová, Barbora Škaloudová (Edukátorky NGP)

JAK NA TO?

1. Kostku mýdla rozpulte podélně nožem.
2. Škrabkou na brambory mýdlo jemně tvarujte.
3. Mydlením vyhladíte tvar do „dokonalosti“.
4. V rámci důkladného mytí rukou sledujte a zaznamenávejte vaše proměnlivé dílo.
5. Vaše sochy z mýdla můžete sdílet v komentářích příspěvku na naší FB události nebo pod hashtagem #uměníbýt doma #sochymýdla. Nemáte FB profil? Zašlete nám fotografie na tisk@ngprague.cz a my je nasdílíme za vás.